

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní obchod

Česko – brazilské obchodní vztahy

(bakalářská práce)

Autor: Jiří Kašpar

Vedoucí práce: Ing. Iveta Němečková, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a vyznačil všechny citace z pramenů.

V Praze dne 7. dubna 2016

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Káslar', written over a dotted line.

podpis studenta

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval paní Ing. Ivetě Němečkové, Ph.D. za vedení bakalářské práce, konzultace a cenné rady. Zvláštní poděkování patří Ing. Kristýně Chvátalové a Mgr. Matyáši Pelantovi z Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, Ing. Petru Polakovičovi z Česko-brazilské obchodní komory a Jeho Excelenci Georgovi Monteiro Pratovi, velvyslanci Brazílie v ČR, za data a informace týkající se obchodu s Brazílií. Dále poděkování patří Mgr. Janě Dyčkové za pomoc při překladu odborných textů, zástupcům českých společností, kteří se podíleli na mém výzkumu a v neposlední řadě Daniele Čapkové z Ministerstva zahraničních věcí ČR za podklady o vývoji obchodních a diplomatických vztahů a Ing. Janě Falathové z agentury CzechTrade za užitečné odkazy a materiály.

Obsah

Seznam použitých zkratké.....	6
Úvod.....	8
1. Základní údaje a vývoj vztahů	10
1.1 Základní geografické a ekonomické údaje	10
1.1.1 Brazílie.....	10
1.1.2 Česká republika.....	10
1.2 Historie česko-brazilských vztahů.....	11
1.2.1 První kontakty mezi Čechy a Brazilci.....	12
1.2.2 Císařovna Leopoldina a její expedice	12
1.2.3 Vystěhovalectví do Brazílie	13
2. Československo – brazilské vztahy ve 20. století	15
2.1 Meziválečná léta	15
2.2 Období 2. světové války	16
2.3 Mezitotalitní období (1945 – 1948).....	16
2.4 Totalitní období (1948 – 1989).....	18
2.5 Obchodní vztahy ČSFR a Brazílie (1990-1992).....	25
3. Současné obchodní vztahy mezi Brazílií a ČR.....	27
3.1 Vývoj od roku 1993	27
3.2 České investice v Brazílii	29
3.2.1 Centropjekt	29
3.2.2 Česká zbrojovka.....	30
3.2.3 Jablonex	30
3.2.4 Linet	31
3.2.5 mmcité.....	31
3.2.6 Brasilex	31
3.2.7 SEKO Group.....	31
3.2.8 TESCAN ORSAY HOLDING	32
3.2.9 ZKL Group.....	32
3.2.10 Ostatní čeští exportéři	32
3.3 Brazilské investice v ČR.....	33
3.3.1 Companhia Brasileira de Cartuchos - Sellier & Bellot.....	33
3.4 Tržní bariéry brazilského trhu dle Evropské komise.....	34
3.4.1 Cla a poplatky	34
3.4.2 Vnitřní zdanění.....	34
3.4.4 Vládní zakázky.....	36

3.4.5 Sanitární a fytosanitární opatření	37
3.4.6 Omezení přímých zahraničních investic	39
3.4.7 Problémy s vymáháním práv duševního vlastnictví	40
3.4.8 Vývozní daně	40
3.4.9 Specifická opatření u poskytování služeb	41
3.4.10 Diskriminační zacházení	42
3.5 Tržní bariéry brazilského trhu z pohledu českých vývozců a investorů.....	42
3.5.1 Politicko-ekonomické bariéry	42
3.5.2 Importní poplatky.....	43
3.5.3 Administrativní bariéry	44
3.5.4 Kulturní bariéry.....	44
3.5.5 Ostatní bariéry.....	45
3.6 Řešení některých problémů	45
4. Perspektivy vzájemného obchodu.....	47
4.1 Perspektivní odvětví	47
4.2 Doporučení pro obchodní jednání	48
Závěr.....	50
Seznam literatury	53
Seznam grafů	60
Seznam příloh	61
Příloha	62

Seznam použitých zkratek

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AMPO	Archiv Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky
AMZV	Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky
BNDESS	Banka pro ekonomický a sociální rozvoj (Brazilská rozvojová banka)
BRIC(S)	uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Čína a Jihoafrické republiky
BSE	Bovinní spongiformní encefalopatie (nemoc šílených krav)
C. K.	císařsko-královský
ČR	Česká republika
ČSFR	Československá federativní republika, Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSOB	Československá obchodní banka
ČSR	Československá republika, Česko-Slovenská republika (tzv. druhá republika)
ČSSR	Československá socialistická republika
EU	Evropská unie
G20	skupina 20 největších ekonomik světa
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
HDP	hrubý domácí produkt
Itamaraty	Ministerstvo zahraničních věcí Brazilské federace
Kč	koruna česká
MERCOSUR	Mercado Común del Sur, sdružení volného obchodu
MMF	Mezinárodní měnový fond
MZO	Ministerstvo zahraničního obchodu Československa
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
NA	Národní archiv
NATO	Severoatlantická aliance
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PPP	parita kupních sil
RADAR	brazilská licence nutná pro dovoz a vývoz
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SISCOMEX	brazilský integrovaný systém vnějšího obchodu

SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
TRIPS	Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví
USA	Spojené státy americké
USD	americký dolar
WB	Světová banka
WTO	Světová obchodní organizace
ZÚ	zastupitelský úřad

Úvod

Česká republika a Brazílie, dvě zcela odlišné země, které odděluje Atlantský oceán a vzdálenost více než 9 000 km. I přes značné překážky, mezi které patří také jazyk, kultura a podnebí, existují věci, které tyto země spojují. První kontakty Čechů s Brazílií nás vedou až do 17. století, kdy se do Brazílie dostávají čeští misionáři. Od té doby se styky pouze zlepšují a zásluhu na tom mají především imigranti z českých zemí. Tím také začíná ekonomická spolupráce. I když obě země prošly od 17. století mnohými politickými změnami, kontakty se uchovaly až do dnešních dob.

V současnosti Brazílie patří mezi nejvýznamnější obchodní partnery České republiky na území Latinské Ameriky. Vzniká mnoho obchodních projektů, na kterých se podílejí obě strany. I přes čilý obchodní ruch existují překážky, s kterými si musejí investoři poradit. Tyto bariéry můžeme rozdělit na tržní a kulturní.

Podívejme se na vývoj česko-brazílských vztahů a především se zaměříme na ty obchodní. S jakými problémy se potýkají čeští investoři v Brazílii? Existují nějaká řešení? Jaké jsou hlavní komodity, které vyvážíme a dovážíme? Měla transformace české ekonomiky vliv na změnu obchodovaných komodit? Můžeme najít nějaká potencionální odvětví, na která bychom se mohli v Brazílii zaměřit? Nejen na tyto otázky se pokusím nalézt odpověď v následujících kapitolách této práce.

První kapitola se snaží představit základní geografické informace o obou zemích a dějinné souvislosti, které měly významný vliv pro rozvoj dobrých styků mezi Brazílií a Českou republikou, respektive Československem. Vypráví o prvních Čechích a dokazuje zájem o poznání vzdálené země za Atlantským oceánem. Věnuje se také přímému navázání styků mezi Rakousko-Uherskem a portugalskou kolonií, která se vzápětí osamostatnila, a tak roku 1822 vzniká Brazílské císařství. Právě v 19. století mnoho Čechů a českých Němců, hledajících štěstí a svobodu, volí dobrovolné vystěhování do Brazílie. Ač život uprostřed pralesů není idylický, snaží se uchovat svou kulturu a nezapomínat na svou starou vlast. Z dopisů českých krajanů, které se dochovaly v archivem a muzeích, pak můžeme vysledovat první stopy směny, které můžeme považovat za počáteční stadium mezinárodního obchodu. Bohužel až do roku 1918 byly součástí velkého mnohonárodnostního celku rakousko-uherské monarchie, a proto nemůžeme používat pojem česko-brazílský mezinárodní obchod.

Vše se mění roku 1918, kdy se rozpadá Rakousko-Uhersko a mezi nástupnickými státy se objevuje Československo. Právě tento moment můžeme označit jako oficiální začátek česko-brazílských obchodních vztahů, respektive československo-brazílských obchodních vztahů.

Ty fungovaly velmi dobře v průběhu celého 20. století. K lepšímu poznání Brazílie přispěly také výpravy českých cestovatelů, mezi kterými je potřeba zmínit Alberto Vojtěcha Friče, Enrique Stanko Vráze či Vladimíra Kozáka. Dobré vztahy se mohli opřít o českou krajanskou komunitu v Brazílii, ke které se připojil po emigraci zlínský podnikatel Jan Antonín Baťa. Významnou osobností je i postava, brazilského prezidenta Juscelino Kubitschka de Oliveira, který jak napovídá jeho příjmení, měl české kořeny. Samozřejmě v době totalitního režimu došlo k určitému ochladnutí vztahů, ale nikdy nedošlo k jejich zániku.

K novému rozmachu v obchodních vztazích dochází po transformaci české ekonomiky na přelomu 20. a 21. století. Začínají vznikat samostatné projekty, jejichž cílem je expanze na brazilský trh. V České republice také vzniká Česko-brazilská obchodní komora, která se snaží pomoci v úspěšném vstupu na brazilský trh. I přes počáteční úspěchy na novém trhu se po určité době každá česká společnost potýká s určitými problémy, které mohou vést až k ukončení projektu. Pomocí výzkumu se tato práce pokusí zmapovat tyto problémy a najít jejich řešení. Zároveň se zaměří na potencionální odvětví, na které by se v budoucnu mohla Česká republika na brazilském trhu orientovat.

Cílem práce je podat ucelený přehled o vývoji česko-brazilských obchodních vztahů od jejich počátků až po současnost. Práce se snaží dokumentovat změny obchodních komodit v průběhu doby a velikost celkového obchodu mezi Českou republikou, dříve Československou republikou a Brazílií. Měla by také poskytnout základní přehled českých a brazilských projektů a poskytnout potencionálnímu investorovi přehled možných rizik při vstupu a obchodování na brazilském trhu, jejich řešení perspektivy do budoucna.

1. Základní údaje a vývoj vztahů

1.1 Základní geografické a ekonomické údaje

Brazílie a Česká republika jsou značně odlišné země, což je dáno mnoha ukazateli. Tato podkapitola se zaměří na ukazatele geografické a ekonomické. Zároveň také uvádí hlavní exportní a importní komodity v obou zemích.

1.1.1 Brazílie

Brazílie je prezidentská federativní republika, která se dělí na 26 států a jeden federální distrikt. Celková rozloha činí 8 515 767 km², přičemž 32,9 % představuje zemědělská půda, 61,9 % lesy a 5,2% je využíváno jiným způsobem. Počet obyvatel přesahuje číslo 204 896 000. Brazílie se nachází na pobřeží Atlantského oceánu a sdílí svou hranici s deseti státy – Argentinou, Bolívií, Kolumbií, Francouzskou Guayanou, Guyanou, Paraguají, Peru, Surinamem, Uruguayí a Venezuelou.¹

Ekonomicky ji lze charakterizovat jako velkou rozvojovou ekonomiku, která se zaměřuje především na zemědělskou produkci, těžbu, zpracovatelský průmysl a sektor služeb. Mezi hlavní zemědělské produkty patří káva, sója, pšenice, kukuřice, rýže, cukrová třtina, kakao, citrusy a hovězí maso. V průmyslu dominuje textil, obuvnictví, chemický průmysl, výroba cementu, dřevozpracující průmysl, těžba železné rudy, cínu, hutnictví, automobilový a strojný průmysl. Mezi hlavní exportní komodity patří dopravní materiál a komponenty, sójové boby, ropa a ropné výrobky, obuv, železná ruda, káva, cukr a maso. Naopak mezi importní komodity se řadí paliva, průmyslové stroje, elektrická a elektronická zařízení, osobní automobily, organické a anorganické chemikálie. HDP v paritě kupní síly na osobu dosáhlo roku 2014 hodnoty 15 838 USD.²

Úředním jazykem je portugalština a oficiální měnou brazilský real. Brazílie je členem OSN, G20, BRICS, Unie jihoamerických národů, MERCOSUR, MMF, WB a WTO.

1.1.2 Česká republika

Česká republika je parlamentní republikou, která se dělí na 14 samosprávných krajů. Celková rozloha činí 78 866 km², z níž 54,8 % zabírá zemědělská půda, 34,4 % lesy a 10,8 % ostatní. Počet obyvatel přesahuje číslo 10 544 000. Česká republika se nachází ve střední Evropě a sdílí hranice se čtyřmi státy – Německem, Polskem, Rakouskem a Slovenskem.³

¹ Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística [online]. 2015 [cit. 2015-10-04]. Dostupné z: www.ibge.gov.br

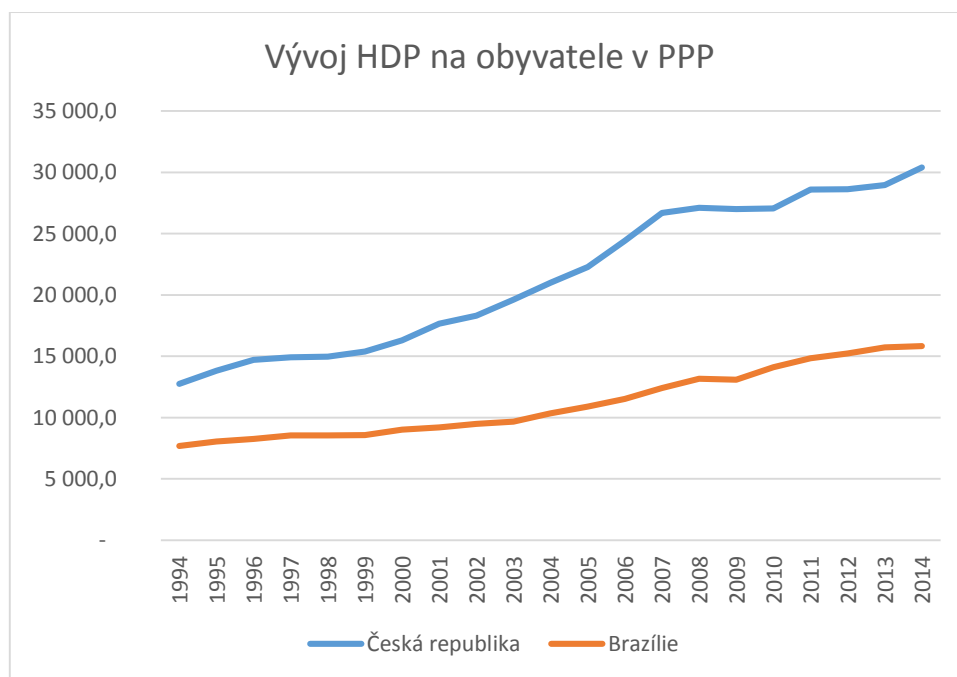
² Brasil [online]. *The World Bank*, 2015 [cit. 2015-10-04]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/country/brasil>

³ Český statistický úřad [online]. 2015 [cit. 2015-10-04]. Dostupné z: www.czso.cz

Česká republika je stabilní a prosperující vyspělá ekonomika úzce spjatá s Evropskou unií, jejíž členem je od roku 2004. Hlavními zemědělskými produkty jsou pšenice, brambory, cukrová řepa, chmel, ovoce, vepřově a drůbeží maso. Mezi hlavní průmyslové produkty patří automobily, výrobky hutnictví, stroje, sklo a zbraně. Mezi exportní komodity se řadí výrobky automobilového a strojího průmyslu, suroviny, výrobky chemického průmyslu, sklo a pivo. Do České republiky se importují produkty strojího průmyslu, suroviny, paliva, výrobky chemického průmyslu a potraviny. HDP v paritě kupní síly na osobu dosáhlo roku 2014 hodnoty 30 407,4 USD.⁴

Úředním jazykem je čeština a oficiální měnou je koruna česká. Česká republika je členem OSN, Evropské unie, MMF, WB a WTO.

Graf č. 1: Vývoj HDP/obyvatele v ČR a Brazílii v PPP (v USD)

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě dat Světové banky⁵

1.2 Historie česko-brazilských vztahů

Počátky vzájemných vztahů lze najít až v 17. století. Snaha obrátit původní obyvatelstvo na křesťanství a poznat přírodní bohatství Brazílii přivedla do vzdálených končin i mnoho

⁴ Czech Republic [online]. *The World Bank*, 2015 [cit. 2015-10-04]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/country/czech-republic>

⁵ GDP per capita, PPP (current international \$) [online]. *The World Bank*, 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>

Čechů. Od 19. století do Brazílii emigrovalo mnoho obyvatel rakouského mocnářství, jelikož je lákala svoboda a vidina získání vlastního pozemku.

1.2.1 První kontakty mezi Čechy a Brazilci

První informace o území Nového světa se dostávají do Čech především díky jezuitům, kteří působí v nových koloniích jako misionáři. Prvními doloženými Čechy, kteří se dostali na území Brazílie, jsou voják Jiří Kryštof Kaplíř ze Sulevic (asi 1600/1610 – 1649) a lékař Šimon Kohout z Lichtenfelsu (? - 1648). Ti se sem dostávají společně s Holanďany, kteří se snažili Brazílii dobýt. Šimon Kohout umírá krátce po příjezdu a Jiří Kryštof Kaplíř padl v bitvě u Gararapes 19. února 1649, kde byly Nizozemci poraženi.⁶

Významné stopy zanechali jezuitští misionáři. Mezi nimi vyniká trutnovský rodák Samuel Fritz (1654 – 1725). Během svého dvačtyřicetiletého působení v Jižní Americe založil téměř 40 misí. Roku 1689 se vypravil na cestu po proudu Amazonky. Do svého deníku si psal informace o životě indiánů. Také sepsal slovník jazyka Omaguů, u kterých jako misionář působil. Avšak nejvýznamnějším dílem, které během života vytvořil, jsou dvě mapy Amazonky, které zachycují řeku od pramene až po její deltu. Jedná se o první podrobnou mapu Amazonky s jejími přítoky. Je o to cennější, jelikož vznikla na základě výzkumu, ke kterému Fritz používal pouze úhloměr a kompas.⁷ Dále je třeba zmínit také českoněmeckého jezuitského astronoma Valentina Stansela (1621-1705), který působil v městečku Bahía (dnes Salvador da Bahía), kde přednášel teologii, zastával úřad rekvizitora a věnoval se astronomii. Sledoval především zatmění a komety. Za života publikoval sedm knih a další vyšly až po jeho smrti.

Po roce 1729 čeští misionáři v Brazílii rozšiřují kult sv. Jana Nepomuckého. Po něm nese jméno město São João Nepomuceno ve státě Minas Gerais, které bylo založeno v 19. století. Misionáři se zasloužili i o šíření kultu Pražského Jezulátka.⁸

1.2.2 Císařovna Leopoldina a její expedice

Marie Leopoldina Rakouská (1797-1826) byla dcerou rakouského císaře Františka I. a Marie Terezy Neapolsko-Sicilské. Roku 1817 byla ze strategických důvodů provdána za portugalského korunního prince Pedra, pozdějšího brazilského císaře.⁹ V souvislosti se

⁶ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Cestovatelství*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2010. 757 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7432-000-2, s. 181-182.

⁷ ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Afinidades históricas e culturais entre o Brasil e a República Tcheca*. Brno: L. Marek, 2008, 301 s. ISBN 978-80-87127-08-7, s. 57-74.

⁸ Výstava České stopy v Brazílii, Pražský hrad, 2010, dnes Muzeum vystěhovalectví do Brazílie, Náhlav

⁹ HAMANN, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie*. 3. vyd. Praha: Brána, 2010, 403 s. ISBN 978-80-7243-455-8, s. 251-253.

svatbou zorganizovala rakouská strana vědeckou expedici, která měla za cíl prozkoumat Brazílii. Mezi členy expedice se nacházelo i několik Čechů, respektive českých Němců. Ze členů expedice vynikají botanik Johann Christian Mikan, lékař, mineralog a botanik Johann Emanuel Pohl či taxidermista Dominik Sochor. První dva zmiňovaní po svém návratu do vlasti napsali o svých objevech knihy o přírodě Brazílie.¹⁰

Manželství Marie Leopoldiny a Pedra nebylo šťastné. Ve svých denících často vzpomínala na svou vlast a české země. Měla skvělé politické schopnosti a na její popud se Pedro postavil do čela hnutí za nezávislost Brazílie a později se stal císařem Pedrem I.¹¹

Ve Vídni bylo roku 1821 zřízeno C. K. Brazilské muzeum.¹² Na vědeckou expedici později navázali i další Češi jako například hrabě Bedřich Všemír Berchtold nebo botanik Jan Lhotský.¹³

1.2.3 Vystěhovalectví do Brazílie

Nacházíme se v 19. století, kdy rolnické rodiny touží po vlastní půdě, občanské a podnikatelské svobodě. V té době se po vzniku Brazilského císařství roku 1822 dostávají do Evropy propagační oznámení brazilské císařské vlády, na nichž stojí: „*Jed'te do Brazílie, země čistých a jasných vod, vynikajícího podnebí, nejzelenější vegetace. Jed'te do Brazílie, kde dostanete přiděl půdy kromě domu a stravy zdarma v prvních dnech.*“¹⁴ Od roku 1825 sílíl příliv německých osadníků. Zrušením otroctví tzv. zlatým zákonem roku 1888 dochází ke společenské změně, která láká imigranty z Evropy. Naprostý přelom pak nastává 15. listopadu 1889, kdy dochází k vyhlášení Brazilské republiky. Mnoho rodin volí odchod z evropských monarchií, aby získalo svobodu, práci, štěstí a osobní nezávislost.¹⁵

První čeští kolonisté se do Brazílie pravděpodobně dostávají ve 20. letech 19. století jako žoldnéři a rolníci. V 1. polovině 19. století do Brazílie přichází i rodina Kubíčkových

¹⁰ ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Afinidades históricas e culturais entre o Brasil e a República Tcheca*. Brno: L. Marek, 2008, 301 s. ISBN 978-80-87127-08-7, s. 127-141.

¹¹ HAMANN, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie*. 3. vyd. Praha: Brána, 2010, 403 s. ISBN 978-80-7243-455-8, s. 251-253.

¹² ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Afinidades históricas e culturais entre o Brasil e a República Tcheca*. Brno: L. Marek, 2008, 301 s. ISBN 978-80-87127-08-7, s. 135-136.

¹³ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Cestovatelství*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2010. 757 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7432-000-2, s. 334-335.

¹⁴ EGERT, Josef. *Dopis z Jaguari v Brazílii do Kněžmostu v Čechách = A carta de Jaguari no Brasil a Kněžmost na Boêmia*. Náhlov: Sdružení Náhlov v oblasti Ralsko, [2010]. 71 s. ISBN 978-80-254-8887-4, s. 40.

¹⁵ EGERT, Josef. *Dopis z Jaguari v Brazílii do Kněžmostu v Čechách = A carta de Jaguari no Brasil a Kněžmost na Boêmia*. Náhlov: Sdružení Náhlov v oblasti Ralsko, [2010]. 71 s. ISBN 978-80-254-8887-4, s. 52-53.

z jižních Čech, předci pozdějšího brazilského prezidenta Juscelina Kubitschka.¹⁶ Teprve v 2. polovině 19. století vystěhovalci z českých zemí sílí. Z dochovaných zdrojů se dovídáme, že roku 1873 žádalo o vystěhování 400 lidí z Jablonecka a Liberecka a roku 1876 vyhnala nezaměstnanost z Jablonecka další stovky lidí. Do Brazílie migrovali lidé především z oblasti Jablonecka, Českolipska, Jizerských hor a Šumavy. Odcházeli především do oblastí Rio Grande do Sul, Santa Catarina a Parana. V Brazílii pak po vzoru Němců zakládají krajanské spolky a vydávají krajanský tisk.¹⁷ Ze vzpomínek Josefa Umanna a Josefa Zipperera můžeme vysledovat první počátky ekonomické spolupráce, především v podobě směnného obchodu mezi českými krajany v Brazílii a Čechy, kteří zůstali ve své rodné vlasti. Právě čeští krajané sehráli významnou roli v rozvoji česko-brazilských vztahů a to nejen těch ekonomických, ale i diplomatických.

¹⁶ BROŽ, Ivan. *Kubitschek: drama života a záhadné smrti prezidenta Brazílie českého původu*. 1. vyd. Šternberk: RETI, 2002, 288 s. ISBN 80-902843-3-7, s. 11-12.

¹⁷ EGERT, Josef. *Dopis z Jaguari v Brazílii do Kněžmostu v Čechách = A carta de Jaguari no Brasil a Kněžmost na Boêmia*. Náhlov: Sdružení Náhlov v oblasti Ralsko, [2010]. 71 s. ISBN 978-80-254-8887-4, s. 52-53.

2. Československo – brazilské vztahy ve 20. století

2.1 Meziválečná léta

Jako oficiální počátek obchodních vztahů mezi oběma zeměmi můžeme označit datum 28. prosince 1918, kdy Brazílie uznala nezávislost Československa. Vyslanectví v Riu de Janeiru zahájilo svou činnost 29. června 1920 a prvním vyslancem se stal Jan Klecanada Havlasa. Ten doporučoval importovat do ČSR kávu, tabák, bavlnu, kaučuk, vzácná dřeva, kůže, kakao, rostlinné vosky a oleje, tropické léčivé rostliny a mangan. Avšak kvůli malým obchodním stykům se uvažovalo roku 1922 o zrušení vyslanectví a nahrazení generálním konzulátem.¹⁸

Ve třicátých letech došlo ke zlepšení obchodních vztahů. Obchodní bilance byla pro Československo aktivní. Do Brazílie se vyvážel slad, chmel, kovové výrobky, kožené a textilní zboží, bižuterie, sklo, papír, zemědělské stroje a zbraně. Do Československa se naopak dovážela káva, kakao, bavlna, tabák, surový kaučuk, vosk a manganová ruda.¹⁹

První obchodní a platební dohoda s doložkou nejvyšších výhod byla uzavřena roku 1931. V roce 1936 ji sice Brazílie vypověděla, ale hned uzavřela novou obecnější povahy. V roce 1937 dosáhl export do Brazílie hodnoty 85 mil. Kčs a import do Československa 187 mil. Kčs.²⁰ Tento rok získalo Československo zakázku na dodávku zbraní. V Brazílii také začíná působit Škoda Brasileira, která zaměstnávala Čechy, Slováky i Brazilce. Později vzniká i její dceřiná společnost Omnipol Brasileira.²¹

Vztahy mezi Brazílií a ČSR byly přerušeny 15. března 1939 a vyslanectví v Riu bylo předáno Německu. Brazílie, ale žádným aktem neuznala ani Protektorát Čechy a Morava, ani Slovenský štát, a proto československý zástupce zůstal nadále v Brazílii, i když měl pouze omezené pravomoce.²² Němcům se nepodařilo ovládnout Omnipol Brasileira, protože zaměstnanci se odmítli podřídit německému vedení.²³

¹⁸ Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemí v Československu 1918–1985, Praha, *Federální ministerstvo zahraničních věcí*, 1987, s. 21.

¹⁹ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, kniha č. 110, Zpráva o vzájemných vztazích mezi Československou republikou a Latinskou Amerikou, 10. 11. 1955, s. 28.

²⁰ NOVÝ, Miroslav a kol. *Brazílie*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971. 384, [1] s. Obchodně ekonomické sborníky. Řada: Latinská Amerika; Sv. 4, s. 311.

²¹ OPATRŇY, Josef et al. *Las relaciones entre Checoslovaquia y América Latina 1945-1989 en los archivos de la República Checa*. 1a edición. Praga: Universidad Carolina de Praga, Editorial Karolinum, 2015. 321 stran. Ibero-Americana Pragensia. Supplementum; 38. ISBN 978-80-246-2862-2. s. 76

²² Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemí v Československu 1918–1985, Praha, *Federální ministerstvo zahraničních věcí*, 1987, s. 21.

²³ KRÁTKÝ, Vladislav. Vznik a vývoj koncernu Majetkový a finanční vývoj v letech 1918 – 1945 [online]. *Archiv Škoda*, 1997 [cit. 2015-10-07]. Dostupné z: <http://www.evida.cz/mikota/skoda/koncern/koncern1.htm>

2.2 Období 2. světové války

Po roce 1942, kdy Brazílii vyhlásila válku státům Osy, byla na německý majetek, tedy i na Škodu Brasileira, uvalena nucená správa až do roku 1944. Dne 16. září 1942 navázala Brazílie styky s československou exilovou vládou v Londýně. Velkým historický význam pro česko-brazílské vztahy má přejmenování městečka Santo Antônio do Capivari ve státě Rio de Janeiro na Lidice.²⁴

Mezi nejvýznamnější osobnosti, které v té době působili v Brazílii, byl bezesporu Jan Antonín Baťa (1898 – 1965). V červnu 1939 opustil Československo, a jelikož měl v USA problémy s nařčením z kolaborace s Němci, odešel do Brazílie, kde firma vlastnila již několik podniků jako například Viacao SP či Mato Grosso, Companhia Comercial do Alto Paraná. Jelikož společnost Baťa měla problém proniknout na sousední argentinský trh, nepoužívala v Brazílii název Baťa, ale název SAPACO. Roku 1944 pracovalo v Brazílii 32 Baťových zaměstnanců z Československa, a tak byla Brazílie na 3. místě za USA a Kanadou v počtu firemních zaměstnanců na americkém kontinentu. Baťa v Brazílii po vzoru Zlína založil několik měst (Batatuba, Indiana SP, Mariapolis, Bataguassu nebo Batayporã). Jedním z nejvýznamnějších děl byla stavba mostu přes řeku Paraná mezi státy Mato Grosso a Sao Paulo. Jan Antonín Baťa byl dokonce navržen na Nobelovu cenu míru, ale kandidatury se vzdal ve prospěch jiného brazilského kandidáta.²⁵

Kromě již zmíněných společností Škoda, Omnipol a Baťa působila v Brazílii i československá společnost JAWA.²⁶

2.3 Mezitotalitní období (1945 – 1948)

Československo bylo jedním z mála států budoucího východního bloku, který měl v Brazílii diplomatické zastoupení. 16. října 1946 došlo k podpisu nové obchodní smlouvy. Vzájemný obchod probíhal formou clearingů až do roku 1967. Dohoda sice nebyla brazilskou stranou ratifikována, ale došlo k výměně protokolů o zbožíové výměně a v rámci platební

²⁴ OPATRŇY, Josef et al. *Las relaciones entre Checoslovaquia y América Latina 1945-1989 en los archivos de la República Checa*. 1a edición. Praga: Universidad Carolina de Praga, Editorial Karolinum, 2015. 321 stran. Ibero-Americana Pragensia. Supplementum; 38. ISBN 978-80-246-2862-2. s. 76

²⁵ NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Praha: Universita Karlova, [1972], ©1972. 160 stran. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia; XL-1971, s. 83-89.

²⁶ OPATRŇY, Josef et al. *Las relaciones entre Checoslovaquia y América Latina 1945-1989 en los archivos de la República Checa*. 1a edición. Praga: Universidad Carolina de Praga, Editorial Karolinum, 2015. 321 stran. Ibero-Americana Pragensia. Supplementum; 38. ISBN 978-80-246-2862-2. s. 76

dohody nám Brazílie poskytovala úvěr 20 miliónů USD do výše protihodnoty, který měl být splatný v pěti ročních splátkách.²⁷

Po válce se z Brazílie dovážela vlna, kakao, káva, kukuřice, tabák, bavlna, rýže, oleje, olejnatá semena a kakaové máslo. Československý vývoz se skládal z lehkého zboží (kovové výrobky, kožené a textilní zboží, bižuterie, sklo, papír a zbraně), sladu a chmele. ČSR se také zavázalo i k dodávce investičních celků, to však nesplnilo.²⁸

Politický vývoj v ČSR měl dopad na vývoj diplomatických a obchodně-politických styků. Nejednalo se pouze o zklamání s vystupováním ČSR na Pařížské konferenci, ale také odmítnutí Marshallova plánu. Československo navázalo spojení s Brazílskou komunistickou stranou. V lednu 1947 se objevily v brazilském tisku články popisující špatné směřování Československa. Další ochlazení styků představovalo přerušování styků Brazílie se SSSR.²⁹ Českoslovenští diplomaté navrhli, aby se špatné politické vztahy vyřešili pomocí hospodářské politiky, při které ČSR zvýší vývoz zboží, o které má Brazílie zájem.³⁰

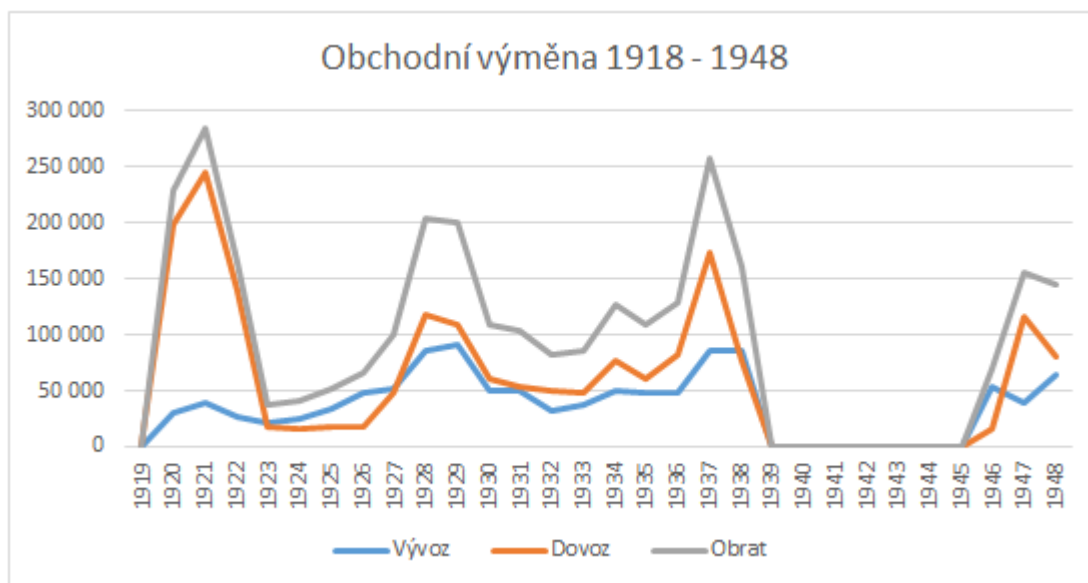
²⁷ Archiv Ministerstva průmyslu a obchodu (AMPO) f. MZO, Právní, mez. smlouvy, Brazílie, karton 4, neseříděný materiál, f. MZO.

²⁸ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, kniha č.110, Zpráva o vzájemných vztazích mezi Československou republikou a Latinskou Amerikou, s. 29.

²⁹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Rio de Janeiro 1945- 1971, Periodická zpráva – leden březen – Věci československé, 1947.

³⁰ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Rio de Janeiro 1945- 1971, Politická zpráva 30, Pozadí přerušování styků s SSSR, č. j. 266153, 19. 12. 1947.

Graf č. 2: Vývoj zahraničního obchodu mezi ČSR a Brazílií v letech 1918 – 1948 (v tis. Kčs)

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě dat ze studie *El Intercambio Comercial entre Checoslovaquia y la Argentina y el Brasil en el Periodo de Entreguerras*³¹ a Ministerstva průmyslu a obchodu ČR³²

2.4 Totalitní období (1948 – 1989)

S politickými změnami spojenými s únorem 1948 se prohloubila nedůvěra brazilské vlády v Československo. Když se dosavadní československý vyslanec Dr. Reisser v roce 1948 dobrovolně vzdal funkce, zůstal zastupitelský úřad až do roku 1951 bez vedoucího úřadu. Roku 1948 pobývala v Brazílii delegace československé národní banky a podařilo se také dosáhnout dohodu

o modu vivendi v obchodní oblasti, kdy jsme se zavázali použít 50 % našeho vývozu k pokrytí dluhu. Také se podařilo dostat do popředí otázku ratifikace obchodní smlouvy z roku 1946.³³

Roku 1949 se do Brazílie dostali cestovatelé Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund. Své zážitky nejen z této země zprostředkovali Čechoslovákům ve své knize „Tam za řekou je Argentina“.³⁴

³¹ ŠOUŠA, Jiří a Jiří NOVOTNÝ. *El Intercambio Comercial entre Checoslovaquia y la Argentina y el Brasil en el Periodo de Entreguerras*. Praha: Ibero-Americana Pragensia, 1997.

³² Obchodní bilance s Brazílií. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2016.

³³ ABS, f. I. S – SNB, sv. r. č. 10490/102, Typy v Brazílii po linii VTR, 14. 4. 1959, s. 209- 210. Srov. dále i ABS, f. I. S – SNB, sv. r. č. 11353/000, Poznátky k osobám čs. původu žijícím v Brazílii, s. 28 (Činnost emigrace ZST v Brazílii) a s. 29, Seznam osob čsl. původu v Latinské Americe, 21. 2. 1962.

³⁴ OPATRŇÝ, Josef, Lucia MAJLÁTOVÁ, Matyáš PELANT a Michal ZOUŘEK. *Československo a Latinská Amerika (1945 - 1989)*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2013, s. 121.

ČSR udělalo překvapivé rozhodnutí, že uzavře Omnipol Brasileira. Československo tak ztratilo osobní a obchodní vztahy. Počátkem roku 1951 zahájil brazilský tisk kampaň za přerušení diplomatických styků s ČSR. Reagoval především na zločiny komunistického režimu. Naštěstí bylo od záměru přerušit styky upuštěno. Znamením pokračování spolupráce bylo i podepsání smlouvy v roce 1950. Ale i tak docházelo k potížím, protože kolovali zvěsti, že prostřednictvím ČSR obchoduje Sovětský svaz. Pod nátlakem USA Brazílie nepovolovala dovoz prakticky žádného zboží. K uvolnění došlo roku 1951 při brazilských hospodářských potížích.³⁵

V letech 1953 – 54 došlo k dalšímu uvolnění. Roku 1954 došlo k obnovení dodávek železné rudy. Vzájemný obchod stoupl ze 40,7 miliónu Kčs v roce 1952 na 87,4 miliónů Kčs v roce 1954. Téhož roku byla parafována nová obchodní smlouva s doložkou nejvyšších výhod a mezibankovní dohoda. V roce 1955 byl splacen československý dluh z roku 1946 a došlo k obnovení Omnipol Brasileira. Hlavním problémem ČSR byly dlouhé dodací lhůty, špatná distribuční síť a nepružné reakce čs. podniků. V říjnu proběhly prezidentské volby, které vyhrál Juscelino Kubitschek de Oliveira, zkušený politik s českými kořeny. Hlavními cíli jeho politiky byly ekonomický rozvoj a stavba nového hlavního města Brasília. Prezidentské inaugurace se zúčastnila i delegace z Československa.³⁶ Československo-brazilské vztahy stagnovaly v důsledku nátlaku USA, multilaterálním tendencím Brazílie a zavedení celního sazebníku ad valorem. Československo se snažilo využít Kubitschkovy industrializace a chtělo se stát re-exportérem pro socialistické země.³⁷

Hlavními dovozními komoditami byla v roce 1957 železná ruda, kakao, káva, kůže, olejnatá semena a vývozními pak stroje, valený materiál, slad, spotřební zboží, chmel a chemikálie.³⁸

V roce 1958 byla uzavřena zakázka na traktory Zetor, kterých bylo dodáno více než 10 tisíc kusů. Výrobkům škodily reklamace, dlouhé dodací lhůty i nedbalá expedice. Kromě traktorů byly v Brazílii oblíbené také československé hudební nástroje a kovo-obráběčky. V roce 1959 navštívila Brazílii mise Národního shromáždění.³⁹ Roku 1960 došlo k návštěvě československé delegace v Brazílii, podepsání nové obchodní smlouvy, uzavření dohody s rozvojovou bankou BNDESS, povýšení vyslanectví na velvyslanectví a návštěvě brazilského

³⁵ OPATRŇY, Josef, Lucia MAJLÁTOVÁ, Matyáš PELANT a Michal ZOUREK. *Československo a Latinská Amerika* (1945 - 1989). Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2013, s. 122-123.

³⁶ Tamtéž, s. 124.

³⁷ Revista Brasileira de Política Internacional, v. 41, 1998, Edição Especial Comemorativa dos 40 Anos da RBPI, s. 29 – 41, s. 35.

³⁸ AMZV, f. TOT Brazílie, 1955-1959, 343/212, 1957.

³⁹ AMZV, f. TOT Brazílie, 1955-1959, 343/212, 1957.

viceprezidenta Goularta v Československu. Československo se v této době již soustředilo na dodávky velkých investičních celků, mezi kterými vynikají dodávky pšeničných mlýnů, textilní a obuvnické stroje, počátek dodávek v energetice. Nová obchodní smlouva, která byla podepsána, měla platit pět let a předpokládala každoroční objem obchodu ve výši 35 milionů USD z každé strany a mezním úvěrem 5 milionů USD, ale de facto platila až do roku 1977. Nově otevřený konzulát v São Paulu uvádí, že 60 - 85% vzájemné výměny zboží je právě ze státu São Paulo.⁴⁰

V březnu 1961 se u tehdejšího československého velvyslance Kuchvála ohlásil zvláštní velvyslanec s pověřením přímo od prezidenta Quadrose João Dantas a oznámil mu zájem Brazílie o pětileté dodávky investičních celků z Československa v roční hodnotě 100 milionů USD, a to na 12-letý úvěr, které by byly nad rámec obchodní smlouvy. Dantas ještě téhož roku uskutečnil cestu po Evropě, kterou směřoval především do zemí východního bloku. Ve dnech 15. – 19. května proběhla jednání Dantasovy mise v Praze, která vyvrcholila podpisem protokolu o technické a vědecké spolupráci a protokolu o hospodářské spolupráci. V druhém jmenovaném protokolu se země dohodly na celkovém objemu výměny zboží, která dosáhne v letech 1961- 1965 přibližně 500 milionů USD (ve skutečnosti dosáhl asi 144 mil. USD). Zvláštní důraz byl pak kladen na investiční celky, kdy protokol plánoval dodání investiční celků v hodnotě 60 milionů USD do roku 1966 (ve skutečnosti jich bylo dodáno za 25 – 30 milionů USD). Mezi hlavní obory, ke kterým se dokument vztahoval, patřila parní a vodní energetika, cementárny a keramičky, dieselagregáty, mlýny na obilí, kovoobráběcí stroje, zařízení pro textilní, kožedělný a obuvnický průmysl. Úvěrové výhody měly platit maximálně 8 let a úvěr měl dosáhnout 65 - 80% kontraktu a řídit se platebními podmínkami z roku 1960.⁴¹

V roce 1962 bylo Československo třetím nejvýznamnějším partnerem ze zemí RVHP po SSSR a Polsku. V srpnu 1963 byl otevřen československý konzulát v Recife, který v Recife 11. února 1964 uspořádal československou průmyslovou výstavu, kterou navštívilo přes 17 tisíc návštěvníků. 2. ledna 1964 v Praze proběhlo první zasedání smíšené komise, která měla za úkol technickou revizi listin o výměně zboží, výměně hotových výrobků, financování vývozu a dovozu a konkrétní obchodní případy. Došlo také k uzavření smlouvy mezi Strojimportem a Sdružením brazilských obcí na dodávku 600 nakladačů v hodnotě 9 milionů USD. Také byla podepsána smlouva o vědecko – technické spolupráci, která navazovala na tu předchozí z roku

⁴⁰ OPATRŇY, Josef, Lucia MAJLÁTOVÁ, Matyáš PELANT a Michal ZOUREK. *Československo a Latinská Amerika (1945 - 1989)*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2013, s. 134.

⁴¹ Protokoly jsou k dispozici v AMPO, f. MZO, Právní, mez. smlouvy, Brazílie, karton 4, nesetříděný materiál.

1961, ale nikdy nevstoupila v platnost. Ve zprávě o výsledcích zasedání bylo uvedeno, že Brazilci projeví velký zájem o další spolupráci v energetice, v těžbě a zpracování uhlí, petrochemii, dodávkách obráběcích strojů a zařízení technických škol.⁴²

V první polovině 60. let ČSSR vyvážely do Brazílie především traktory, chmel, ložiska, soustruhy a investiční celky jako pšeničné mlýny, dodávky cementáren a elektráren. Investiční celky v roce 1963 tvořily 52 % československého vývozu. Z Brazílie se dovážela hlavně káva, kakaové boby, sója, lněné semeno, železná ruda, manganová ruda, bavlna, vlna, sisal, kůže, ovoce, dřevo a ořechy.⁴³

31. března 1964 dochází v Brazílii k vojenskému převratu, při kterém utíká prezident Goulart do Uruguaye. Nastává tak období, v kterém budou až do roku 1985 vládnout vojenské elity. Moc se střídala mezi tzv. legalisty a radikály a tím se měnil i přístup k Československu. Roku 1965 klesl československý vývoz do Brazílie o polovinu. Tyto problémy byly vysvětlovány brazilskou snahou omezovat dovozy a protiinflační politikou. Mezi 27. zářím a 6. říjnem 1965 zasedalo v Riu de Janeiru druhé zasedání smíšené komise k hospodářským vztahům. Na zasedání se jednalo o úvěrování a financování vzájemného obchodu, o zůstatcích na clearingovém účtu, vědeckotechnické a průmyslové spolupráci. ČSSR se zajímala o projekty elektráren, těžby uhlí a účast v soutěžích Petrobrasu. Jedním ze závěrů komise byla příprava projektu spolupráce československých a brazilských malých a středních podniků. V roce 1965 podíl dovozu do Brazílii dosahoval 0,82 %. V tomto roce dodalo Československo turbínu do elektrárny Bariri.⁴⁴

Následující rok se uskutečnili další dodávky do hydroelektráren Cachoeira Dourada a Bariri, probíhala výstavba termocentrály v Porto Alegre, do státu Amazonas byla dodána překližkárna a do státu Bahia obuvnické zařízení. Další dodávky se připravovaly pro hydrocentrálu Ibitinga a cementárnu ve státě Paraná. Z analýzy MZO se dovídáme, že obchod s Brazílií představuje 30 % obchodu s Latinskou Amerikou a hlavními exportními položkami jsou stroje a investiční celky. Pro představu se stroje v roce 1967 podíleli na československém exportu do Brazílie 53,5 %. Z Brazílie se naopak dovážela především káva (52 % dovozu) a železná ruda.⁴⁵

⁴² OPATRŇY, Josef, Lucia MAJLÁTOVÁ, Matyáš PELANT a Michal ZOUREK. *Československo a Latinská Amerika* (1945 - 1989). Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2013, s. 147-148.

⁴³ Tamtéž, s. 150.

⁴⁴ Tamtéž, s. 151-155.

⁴⁵ OPATRŇY, Josef, Lucia MAJLÁTOVÁ, Matyáš PELANT a Michal ZOUREK. *Československo a Latinská Amerika* (1945 - 1989). Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2013, s. 147-148., s. 156

25. ledna 1967 navštívil Prahu brazilský ministr obchodu a průmyslu společně s brazilskými podnikateli. Hlavním výsledkem této návštěvy bylo podepsání protokolu o přechodu na volný platební styk. V květnu se uskutečnilo třetí zasedání smíšené komise v Riu de Janeiru. Byla uzavřena smlouva mezi ČSOB a Banco Central do Brasil a ČSOB a BNDESS o poskytování úvěrů malým a středním firmám. Také došlo k aktualizaci obchodní smlouvy z roku 1960.⁴⁶

V lednu 1968 se uskutečnila reforma mezirezortní skupiny pro obchod s východní Evropou (tzv. COLESTE) a byla obnovena její pravidelná činnost. Po srpnových událostech došlo k ochlazení vzájemných vztahů. V červenci 1969 otevřela ČSOB svou pobočku v Riu de Janeiru. Obchodní styky stagnovaly. Jediným úspěchem bylo uzavření kulturní dohody mezi Pražským quadrienale a Bienále v São Paulu. V prosinci 1969 protisovětsky orientovaná brazilská vláda rozhodla o uzavření pobočky ČSOB v Riu. Také Banco Central do Brasil a BNDESS varovaly před spoluprací s ČSSR, že nebude schopna plnit své závazky. Problém byl i s vízy. ČSSR se propadla v objemu obchodu na páté místo mezi zeměmi RVHP.⁴⁷

Roku 1970 přibyla další překážka, zákaz účasti Pragoexportu na výstavě v Manaus. I přes další spekulace a problémy někteří brazilští ministři považovali Československo za důležitého partnera, a proto byl uzavřen kontrakt na stavbu vodní elektrárny Promissão. Hlavními československými dovozními komoditami byla zařízení cementáren (29,4 %) a slad. Roku 1971 vznikl materiál MZO pro země RVHP, který se týkal Latinské Ameriky. Hlavním československým tématem byla pasivní obchodní bilance s Brazílií. V březnu 1972 se uskutečnila návštěva brazilského ministra dolů a energetiky Antonia Diase Leite. Jako společný zájem bylo zdůrazněno zvýšení vzájemného obchodu. Počátkem října se uskutečnilo čtvrté zasedání smíšené komise v Praze.⁴⁸ V únoru 1973 navštívil ministr zahraničního obchodu Barčák Brazílii, kde jednal o dodávkách kovárny a slévárny (Škodaexport) či obráběcích strojů (USIMINAS). Hlavním cílem ale byla jednání o československých dodávkách elektráren za železnou rudu.⁴⁹ Roku 1974 vyjádřilo Itamarty souhlas s přípravou nové obchodní smlouvy. V březnu 1975 zasedala šestá smíšená komise, na které se dohodlo rozšíření dodávek energetických zařízení za brazilskou železnou rudu v hodnotě 50 milionů USD. V São Paulu

⁴⁶ NA, MZO (NEZPRAC.), Brazílie, kartón 10, Závěrečná akta - rozhovory mezi brazilskou obchodní misí a delegací ČSSR, 25. 1. 1967.

⁴⁷ NA, MZO (NEZPRAC.), Brazílie, AMZO, kartón 10, Zhoršení obchodně-politických a komerčních vztahů Brazílie vůči ČSSR, informace pro ministra, 2.12.1969.

⁴⁸ NA, MZO (NEZPRAC.), Brazílie, kartón 15, Závěrečný protokol smíšené komise.

⁴⁹ AMZV, f. TOT Brazílie – 1970-1974, Zpráva o oficiální návštěvě s. ministra ZO ing. A. Barčáka v Brazílii ve dnech 10.-14. února 1973

proběhla československá průmyslová výstava, kde se uzavřely kontrakty za 978 000 USD a rozjednaly obchody za dalších 2 miliony USD.⁵⁰

V letech 1972 – 1975 dosáhlo Československo aktivní obchodní bilance. Vyváželo do Brazílie obráběcí stroje, rypadla, pletací stroje, textilní stroje, kožedělné stroje, silniční a stavební stroje, ložiska, chemické a farmaceutické výrobky, grafické papíry, chmel, dodávalo zařízení cementáren a slad. Mezi dovozní komodity z Brazílie patřila káva, železná ruda, rostlinné oleje, rýže, kukuřice, pokrutiny, sisal, kůže.⁵¹

Ve dnech 13. - 17. září 1976 se konala v Praze sedmá smíšená komise, která se dohodla na finální podobě nové obchodní smlouvy a přípravě dohody o úvěru na podporu čs. vývozu strojů a zařízení.⁵² Dne 17. července 1977 došlo k podepsání nové obchodní smlouvy. V říjnu se uskutečnilo také další zasedání smíšené komise v hlavním městě Brasília a hlavním tématem byla československo-brazilská průmyslová kooperace na výrobu textilních strojů a lodních motorů. Na VIII. zasedání smíšené komise v říjnu 1979 byly domluveny další výměny železné rudy za cementárny, energetická, ocelářská a metalurgická zařízení.⁵³ V tomto roce bylo ČSSR na 5. místě ze zemí RVHP v obchodním obratu s Brazílií. Mezi položky čs. vývozu patřily strojírenská kusovina, zařízení cementáren a elektráren, ložiska, slad a mezi položky dovozu z Brazílie pokrutiny, železná ruda, zelená káva, kakaová hmota a sisal.⁵⁴

V listopadu 1980 při návštěvě Brazílie podepsal ministr zahraničního obchodu Barčák s ministrem energetiky Césarem Calsem protokol o záměru výstavby tepelných elektráren. Mělo jich být postaveno pět a Češi měli dodat 40 % technologie. Za tyto dodávky měly odebrat 18 mil. tun železné rudy. Nakonec byly s čs. účastí postaveny pouze elektrárny Jorge Lacerda III., IV. Ve spolupráci se skupinou Santos se jednalo o stavbách cementáren za 50 mil. USD.⁵⁵ V květnu 1981 se sešla IX. smíšená komise v Praze, která jednala o realizaci dalších cementáren, tepelných elektráren a průmyslové kooperaci ve výrobě textilních strojů nebo zplynování uhlí.⁵⁶ V roce 1982 hodnotící zpráva MZV poukazuje na snížení hospodářské spolupráce z důvodu zostření brazilské obchodní politiky a snahou ČSSR o vyrovnanou

⁵⁰ NA, MZO (NEZPRAC.), Brazílie, AMZO, kartón 12, Výsledky průmyslové výstavy, březen 1975.

⁵¹ OPATRŇÝ, Josef, Lucia MAJLÁTOVÁ, Matyáš PELANT a Michal ZOUŘEK. *Československo a Latinská Amerika (1945 - 1989)*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2013, s. 173.

⁵² NA, MZO (NEZPRAC.), Brazílie, kartón 15, Zpráva o výsledku smíšené komise, dopis náměstka ministra zahraničního obchodu Jakubce, říjen 1976.

⁵³ NA, MZO (NEZPRAC.), Brazílie, kartón 17, Informace pro s. Ministra, VIII. Zasedání smíšené čs.- brazilské komise, 22. 11. 1979.

⁵⁴ NA, MZO (NEZPRAC.), Brazílie, kartón 17, Srovnání ZST, 15. 7. 1980.

⁵⁵ NA, MZO (NEZPRAC.), Brazílie, kartón

⁵⁶ NA, MZO (NEZPRAC.), Brazílie, kartón 17, Brazílie – IX. zasedání smíšené brazilsko- československé komise, příprava, 16. 4. 1981; výsledky, 5. 6. 1981.

obchodní bilanci.⁵⁷ V roce 1984 navštívil Brazílii ministr zahraničních věcí Bohuslav Chňoupek, který jednal s vrcholnými představiteli Brazílie a ředitelem Petrobasu o hospodářské spolupráci.⁵⁸

Následující rok došlo v Brazílii ke konci moci vojenského režimu. Od tohoto roku došlo k posílení vzájemných vztahů, kdy Brazílii navštívili v letech 1985 – 1986 čtyři čeští ministři a předseda brazilského Kongresu navštívil Prahu. Roku 1985 byla podepsána dohoda o vědeckotechnické spolupráci a v roce 1986 smlouva o zamezení dvojího zdanění.⁵⁹

V květnu 1987 proběhla v Brazílii návštěva předsedy vlády ČSSR Lubomíra Štrougala. Při ní byla podepsána smlouva o hospodářské spolupráci s vytyčenými hlavními směry spolupráce v ekonomické oblasti až do roku 2000. Obě strany vyjádřily zájem zvýšit vzájemnou výměnu na 1 mld. USD do roku 2000. Předseda vlády Štrougal také zahájil čs. průmyslovou výstavu v São Paulu. Také se uskutečnilo již XII. zasedání smíšené komise, které vytýčilo projekty, na kterých by obě země mohly spolupracovat. Roku 1988 si obě země připomněly 70. výročí navázání diplomatických styků Československa a Brazílie.⁶⁰

V dubnu 1989 navštívil Prahu brazilský ministr zahraničních věcí de Abreu Sodré, který podepsal novou kulturní dohodu. V listopadu 1989 došlo ke změně režimu i v Československu a začaly se psát nové dějiny demokratického státu Čechů a Slováků.⁶¹

⁵⁷ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, kniha č. 839, Zaměření čs. zahraniční politiky a plán hlavních stykových akcí v roce 1983, 25. 1. 1983, s. 46.

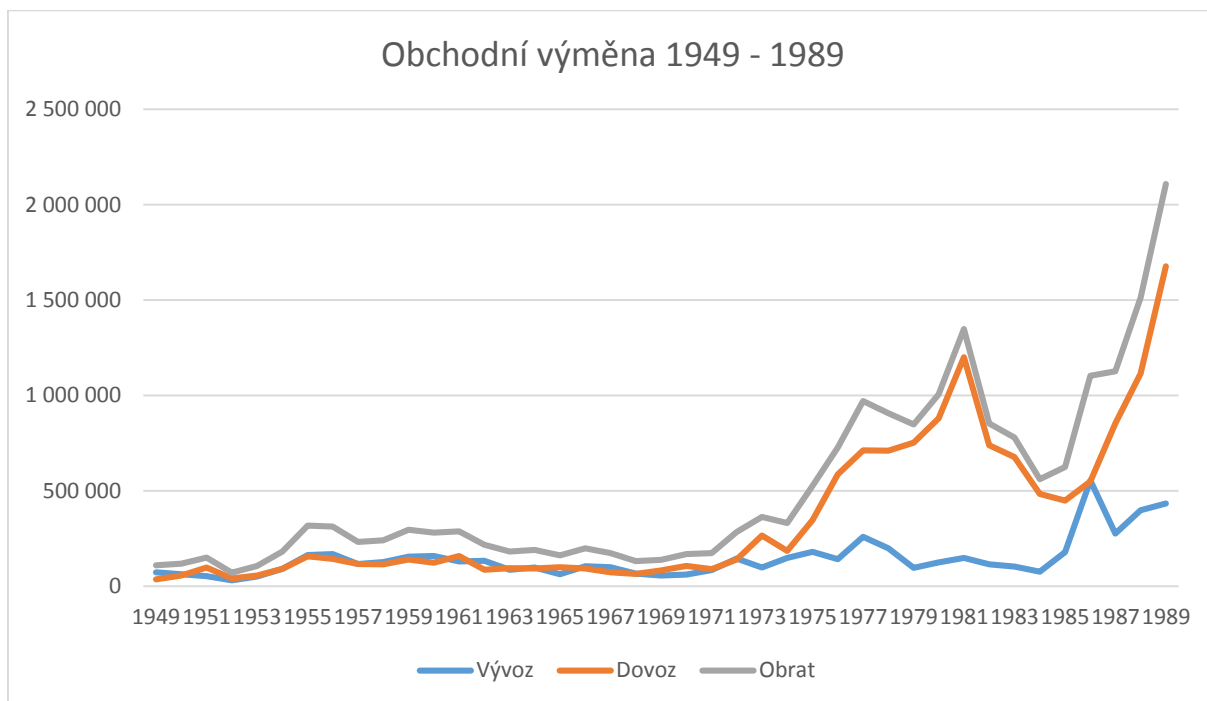
⁵⁸ NA – f. KSČ- ÚV – 02/1, ÚV KSČ 1945-1989 – předsednictvo 1981-1986, sv. P113/84, bod schůze 5, Informace o průběhu a výsledcích oficiální cesty ministra zahraničních věcí ČSSR v Brazílii, Argentině a Kolumbii, 20. 7. 1984.

⁵⁹ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, kniha č. 872 b), Informace o plnění Zaměření a hlavních úkolů čs. zahraniční politiky vůči Brazílské federativní republice, 6. 11. 1986.

⁶⁰ OPATRŇY, Josef et al. *Las relaciones entre Checoslovaquia y América Latina 1945-1989 en los archivos de la República Checa*. 1a edición. Praga: Universidad Carolina de Praga, Editorial Karolinum, 2015. 321 stran. Ibero-Americana Pragensia. Supplementum; 38. ISBN 978-80-246-2862-2, s. 91.

⁶¹ ABS, f. I. S – SNB, sv. r. č. 13092/303, Báze Brazílie, Alto, Záznam ze schůzky, 12. 12. 1989, s. 4.

Graf č. 3: Vývoj zahraničního obchodu mezi ČSR (ČSSR) a Brazílií v letech 1949 – 1989 (v tis. Kčs)

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě dat Ministerstva průmyslu a obchodu ČR⁶²

2.5 Obchodní vztahy ČSFR a Brazílie (1990-1992)

Po roce 1989 obchod s Brazílií výrazně poklesl, což bylo typické pro obchod se všemi zeměmi Latinské Ameriky. Brazilská strana ale projevila zájem o další rozvoj obchodních vztahů. Do května 1990 ratifikovala čtyři dohody, které byly s Československem podepsány mezi léty 1985-1989 (o vědeckotechnické, hospodářské, kulturní spolupráci a o zamezení dvojího zdanění). V roce 1990 také došlo v Praze k podpisu Protokolu o záměrech mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Brazilské federativní republiky a Memoranda ujednání mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Brazilské federativní republiky.⁶³

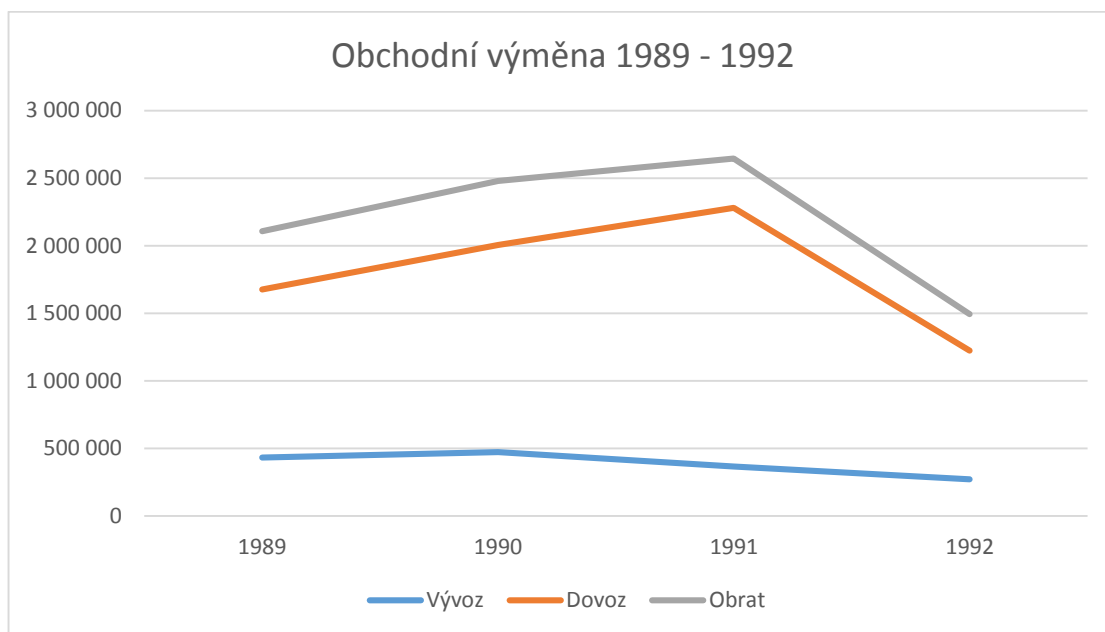
Z Brazílie se v této době dovážela především železná ruda, krmiva pro zvířata, káva a tabák. Z ČSFR se naopak vyváželo sklo, textilní stroje, mléčné produkty a produkty z obilovin a škrobu.⁶⁴

⁶² Obchodní bilance s Brazílií. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2016.

⁶³ Shrnutí spolupráce České republiky s Brazílií. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2004

⁶⁴ Archiv Ministerstva průmyslu a obchodu ČR

Graf č. 4: Vývoj zahraničního obchodu mezi ČSFR a Brazílií v letech 1989 – 1992 (v tis. Kčs)

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě dat Ministerstva průmyslu a obchodu ČR⁶⁵

⁶⁵ Obchodní bilance s Brazílií. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2016.

3. Současné obchodní vztahy mezi Brazílií a ČR

3.1 Vývoj od roku 1993

1. ledna 1993 vzniká samostatná Česká republika a tím i nová epizoda česko-brazilských vztahů. Brazilská federativní republika ve stejný den uznala Českou republiku a potvrdila diplomatické styky na úrovni velvyslanectví. Na počátku 90. let Brazílie ztratila své dominantní místo hlavního obchodního partnera ČR v Latinské Americe. Co se týče českého exportu, byla až na 3. místě za Mexikem a Argentinou, v importu a celkovém obratu pak na 2. místě za Argentinou. Mezi hlavní příčiny tohoto poklesu patří recese brazilské ekonomiky, snížení dovozu železné rudy do ČR, odklon nákupu sojových šrotů na Argentinu a nedostatečné kontakty mezi novými českými exportéry s brazilskými partnery. Již ale roku 1994 dochází k obratu a Brazílie se opět stává hlavním obchodním partnerem v Latinské Americe. Pozitivní trend vzájemných vztahů zdůraznila i soukromá návštěva budoucího brazilského prezidenta Fernanda Henriqua Cardosi roku 1994 v České republice. Brazílii naopak téhož roku navštívil český předseda vlády Václav Klaus, na kterého v září 1996 navázal český prezident Václav Havel.⁶⁶

Na přelomu tisíciletí patřily mezi hlavní dovozní komodity především krmiva pro zvířata, káva, maso, ovocné šťávy, tabák, olejnaté pokrutiny ze sojových bobů a hliníkové výrobky. Z České republiky se naopak vyvážely textilní stroje, průmyslové součástky, slad, smola, skleněné výrobky a tantalové kondenzátory.⁶⁷

V březnu 2006 se uskutečnila oficiální návštěva Brazílie českým předsedou vlády Jiřím Paroubkem, kterého doprovodili čeští podnikatelé. V dubnu 2008 do Prahy zavítal na oficiální návštěvu brazilský prezident Luís Inácio Lula da Silva. Při příležitosti této návštěvy ministři zahraničních věcí Karel Schwarzenberg spolu s jeho brazilským protějškem Celso Amorim a hlavami obou států Václavem Klausem a Luisem Inácio Lula da Silvou podepsali smlouvu o hospodářské a průmyslové spolupráci. V návaznosti na tuto návštěvu vznikla v říjnu 2008 Česko-brazilská obchodní komora, jejíž cílem je podpora českých a brazilských investorů. Na podzim roku 2009 zamířil do Brazílie Václav Klaus, kterého doprovodila podnikatelská delegace, kterou tvořili předsedové představenstev, generální a obchodní ředitelé, majitelé velkých podniků z oborů leteckého průmyslu, dodávek energetických zařízení, výstavby plynovodů, strojírenství a metalurgie, chemického a petrochemického průmyslu, i zástupci

⁶⁶ Shrnutí spolupráce České republiky s Brazílií. Praha: *Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR*, 2004

⁶⁷ Databáze zahraničního obchodu [online]. Praha: *Český statistický úřad*, 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>

středních a malých firem nabízejících moderní technologie, vodohospodářské projekty, software pro řízení letového provozu, automatizační zařízení, agroprůmysl, poradenství a zprostředkování obchodu a zástupci České exportní banky a Exportní garanční a pojišťovací společnosti.⁶⁸

Ve dnech 27. - 28. května 2010 se v Praze uskutečnilo 1. zasedání Česko-brazilské smíšené komise. Jako priority pro další rozvoj byly stanoveny sektory energetiky, agroprůmyslu a lesnictví, automobilový průmysl, vesmírný průmysl, oblast základních prostředků, informační technologie, technologie na ochranu životního prostředí, dopravní systémy a infrastruktura. Česká strana vyjádřila zájem o vývoz zařízení na generaci elektrické energie, dopravních prostředků a systémů, letadel, komunikačních prostředků, měřicího a kontrolního zařízení, stejně jako zájem českých firem na účasti v brazilských projektech v oblastech tepelných a vodních elektráren, cementáren, rozvoje infrastruktury, důlních projektů, chemických a petrochemických závodů a projektů v oblasti ochrany životního prostředí. Brazilská strana naopak zdůraznila dovozní komodity do ČR výroby leteckého průmyslu, automobilového průmyslu, zemědělské výroby, stroje a zařízení pro chemický a petrochemický průmysl. Zároveň také vyjádřila zájem o přilákání českých investic do zóny volného obchodu Suframa. Obě strany podepsaly protokol a dohodly se na rozvoji silnějších hospodářských a obchodních vazeb.⁶⁹ Bohužel tato smíšená komise se stala první a zároveň na mnoho let i jedinou, která se uskutečnila. Roku 2013 se uskutečnila oficiální návštěva předsedy senátu Milana Štěcha, kterého doprovodilo 20 českých podnikatelů.⁷⁰

Obchodní bilance mezi ČR a Brazílií se v letech 2010 – 2014 dostala poprvé v historii samostatné České republiky do přebytku. Bohužel již roku 2015 byl tento pozitivní trend vystřídán deficitem v důsledku brazilské recese. Ta je způsobena jak globálními faktory jako například poklesem cen světových komodit, světovou hospodářskou krizí předchozích let a zpomalení růstu čínské ekonomiky. Důležité je také zmínit vnitřní příčiny, kam lze řadit nevyváženou makroekonomickou politiku, rozsáhlou byrokracii, státní zásahy do ekonomiky a protekcionistická opatření, což způsobuje ztrátu konkurenceschopnosti. Ke všemu ještě napomohly korupční aféry a skandál kolem zakázek státní ropné společnosti Petrobras.

⁶⁸ S prezidentem Václavem Klausem v Peru a Brazílii [online]. Praha: *Hospodářská komora České republiky*, 2009 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://www.komora.cz/aktualni-zpravodajstvi/aktuality-1/s-prezidentem-vaclavem-klausem-v-peru-a-brazilii.aspx>

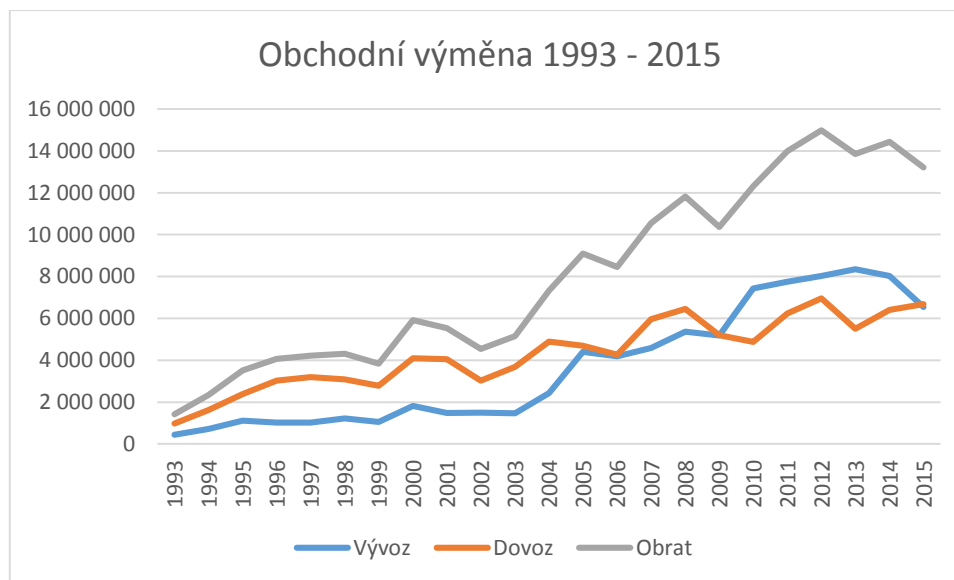
⁶⁹ 1. zasedání Česko-brazilské smíšené komise [online]. Praha: *Ministerstvo zahraničních věcí ČR*, 2010 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/brasilia/cz/obchodni_a_ekonomicke_informace/x1_zasedani_cesko_brazilske_smisene.html

⁷⁰ Brazílie je branou do Latinské Ameriky [online]. Praha: *Hospodářská komora České republiky*, 2013 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://www.komora.cz/aktualni-zpravodajstvi/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2016/archiv-tiskovych-zprav/tiskove-zpravy-2013/hk-cr-brazilie-je-branou-do-latinske-ameriky.aspx>

Mezi hlavní exportní komodity ČR v posledních letech patří čerpadla, hřídele, stroje využívané v průmyslu, elektrická zařízení, díly a příslušenství do motorových vozidel, měřicí a optické přístroje, surový kaučuk, železo, skleněné výrobky a hračky. Do ČR se z Brazílie dováží především maso, káva, krmiva pro zvířata, tabák, ovoce a ořechy, chemikálie, léčiva, pístové motory a stroje využívané v průmyslu.⁷¹

Graf č. 5: Vývoj zahraničního obchodu mezi ČR a Brazílií v letech 1993 – 2015 (v tis. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě dat Ministerstva průmyslu a obchodu ČR⁷²

3.2 České investice v Brazílii

Česká republika, dříve i Československo, se velmi podílí na různých brazilských projektech. Tato podkapitola se snaží představit nejvýznamnější české společnosti, které vstoupily na brazilský trh pomocí přímé zahraniční investice. Bohužel některé musely kvůli ekonomickým problémům brazilský trh opustit či svou činnost dočasně pozastavit. Na druhé straně ale existují i úspěšně se rozvíjející společnosti.

3.2.1 Centropjekt

Historie společnosti Centropjekt, která sídlí ve Zlíně, se začala psát roku 1925 a je úzce spjata se společností Baťa. Jedná se o přední projektovou a inženýrsko-dodavatelskou společnost v České republice, která nabízí realizaci projektů od přípravy projektové

⁷¹ Databáze zahraničního obchodu [online]. Praha: Český statistický úřad, 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>

⁷² Obchodní bilance s Brazílií. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2016.

dokumentace přes inženýrské služby, realizaci stavby a její uvedení do provozu.⁷³ Na brazilském trhu působila prostřednictvím dceřiné společnosti Centroprojekt do Brasil se sídlem v São Paulu v letech 2001 – 2013. V Brazílii se zabývala dodávkami staveb a technologických zařízení v oblasti čištění odpadních vod a úpravy vody. Hlavním důvodem ukončení aktivit na brazilském trhu byly dlouhodobé a narůstající problémy s úhradou závazků se strany zákazníků společnosti.

3.2.2 Česká zbrojovka

Česká zbrojovka se sídlem v Uherské Brodě vznikla v roce 1936. Společnost se zabývá výrobou palných zbraní a příslušenství k nim. Mezi produkty patří pistole, malorážky, kulovnice, brokovnice, vzduchové zbraně, samopaly, útočné pušky, granátomety a odstřelovací pušky.⁷⁴ Česká zbrojovka působí na brazilském trhu mnoho let, a proto se roku 2013 rozhodla k založení dceřiné společnosti CZ-Brasil se sídlem v Blumenau ve státě Santa Catarina. Hlavním cílem byla výroba a prodej zbraní a nábojů přímo v Brazílii. Bohužel kvůli problémům byla společnost roku 2015 zrušena. Mezi hlavní důvody likvidace byla nespolehlivost obchodních partnerů v Brazílii a administrativní a protekcionistické překážky. I přes negativní zkušenosti s přímou investicí se Česká zbrojovka z brazilského trhu zcela nestáhla a nadále své výrobky do Brazílie vyváží.

3.2.3 Jablonex

Jablonex vznikl jako vývozní obchodní společnost v roce 1952. Společnost se sídlem v Jablonci nad Nisou se zaměřovala na výrobu a prodej bižuterie a skleněných výrobků. Samotná společnost zanikla roku 2009 a z její části vznikla společnost Preciosa Ornela.⁷⁵ Značku Jablonex koupila španělská společnost Fanjoya, která obchoduje s módními komponenty a bižuterií. Výrobky z České republiky jsou tak uváděny pod značkou Jablonex. Obchod s Brazílií probíhá již od roku 2004, ale roku 2009 vznikla pobočka Jablonex do Brasil se sídlem v São Paulu. Tato pobočka Jablonexu (Fanjoyi) distribuuje do Brazílie také výrobky společnosti Preciosa.

⁷³ CENTROPROJEKT: O nás [online]. Zlín, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://www.centroprojekt.cz/o-nas/>

⁷⁴ Česká zbrojovka: Historie [online]. Zlín, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://www.czub.cz/cz/historie.html/>

⁷⁵ Palace Plus: Bižuterie [online]. Jablonec nad Nisou, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://palaceplus.cz/bizuterie>

3.2.4 Linet

Společnost Linet byla založena roku 1990 a sídlí v Želevčicích u Slaného. Od roku 2011 je součástí nadnárodního holdingu Linet Group SE se sídlem v Nizozemí. Jedná se o předního evropského výrobce nemocničních a pečovatelských lůžek, včetně příslušenství jako například antidekubitní matrace, mobiliář, zdravotnický nábytek apod.⁷⁶ Linet exportuje do více než 100 zemí světa, mezi kterými se nachází i Brazílie, kde působí od roku 2007. V Brazílii vznikla také dceřiná společnost LINET do Brasil, která se nachází ve městě Mauá, ve státě São Paulo.

3.2.5 mmcité

Dalším úspěšným příkladem je skupina mmcité se sídlem v Bílovicích, jejíž historie se začala psát počátkem 90. let minulého století. Společnost navrhuje, vyrábí a prodává městský mobiliář, který vyváží do celého světa.⁷⁷ Roku 2013 se rozhodla vstoupit na brazilský trh, kde založila svou pobočku mmcité 8 se sídlem v São Bento do Sul, ve státě Santa Catarina.

3.2.6 Brasilex

Společnost Brasilex byla založena roku 2003 a sídlí v Praze. Jak již název napovídá, společnost obchoduje s Brazílií, kde se v Recife nachází dceřiná společnost PragoTec, jejíž hlavní činností je dodávání zařízení, projektů, služeb a technických řešení v odvětví výroby cementu, energetiky, petrochemickém průmyslu a čištění odpadních vod. Navazuje tak na československou tradici dodávky těchto investičních celků.⁷⁸

3.2.7 SEKO Group

Společnost byla založena roku 1991, sídlí v Lounech a zabývá se především výrobou součástek pro proudové motory letadel, parní turbíny, kompletní vrtné soupravy, lisované komponenty, střížné a řezné nástroje.⁷⁹ Roku 2008 došlo k založení pobočky Seko do Brasil se sídlem v Itatibě ve státě São Paulo. Pobočka je joint-venture spolu s brazilskou společností Manuita a zaměřuje se na produkty pro energetický průmysl, zejména parních turbín.

⁷⁶ Linet: Profil společnosti [online]. Želevčice, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://www.linet.com/cs/onas/profil-spolecnosti>

⁷⁷ Mmcité: mmcité+ [online]. Bílovice, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://www.mmcite.com/mmcite-1>

⁷⁸ PragoTec: Sobre Nós [online]. Recife, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: http://www.pragotec.com.br/?area=dXN1YXJpby9wYWdpbmEvcGFnaW5hLnBocA==&id_pagina_pai=&id_pagina=7&id_posicao=2&id_pagina_guia=7

⁷⁹ SEKO: SEKO GROUP [online]. Louny, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <https://www.sekogroup.com/seko-group/>

3.2.8 TESCOAN ORSAY HOLDING

Společnost Tescan působí na českém trhu od roku 1991 a sídlí v Brně-Kohoutovicích. Hlavním předmětem činnosti je výzkum, vývoj a výroba laboratorní přístrojové techniky se zaměřením na rastrovací elektronové mikroskopy (SEM), sestavy a přídatná zařízení pro SEM, digitální zpracování obrazu z optických zařízení, vývoj a výroba vakuových komor na zakázku, detekční systémy a vývoj hardware a software pro měřicí zařízení.⁸⁰ S Brazílií obchoduje od roku 2010 a v São Bernardo do Campo, státě São Paulo, vlastní dceřinou společností Tescan do Brasil Instrumentos Científicos.

3.2.9 ZKL Group

Koncern ZKL vznikl roku 1999, ale historie sahá až do roku 1921. Sídlí v Brně a zaměřuje se na výzkum, vývoj, výrobu a distribuce valivých ložisek, výrobu speciálních ložisek a komponentů pro železniční a automobilový průmysl.⁸¹ Ložiska ZKL se do Brazílie vyváží již několik desetiletí a například ZKL Bearings CZ je vyváží od roku 1997. V Brazílii také vznikla pobočka ZKL Rolamentos do Brasil, která sídlí v São Paulu.

3.2.10 Ostatní čeští exportéři

Vstup na brazilský trh je spojen s velkými investicemi, a proto je potřeba pro lepší přehled uvést i jednotlivá odvětví, která jsou českými exportéry na brazilském trhu zastoupena. Asi největší expanzi v současnosti zažívají informační technologie, které v Brazílii zastupuje Avast, AVG, Shoptet, ROI Hunter či Webnode. Nalezneme ale i tradiční česká odvětví jako sklářství, které reprezentují, kromě již výše uvedených společností Jablonex a Preciosa, také Crystalex, Caesar Bohemia a AGC. Do Brazílie se vyváží i český národní nápoj, mezi jehož hlavní vývozce patří Plzeňský Prazdroj, Bernard a náhodský Primátor. Významným odvětvím je také letecký průmysl, který zastupuje společnost Aero Vodochody, SEKO Aerospace a Aircraft Industries. Ve strojírenství slaví úspěch společnost GF Machinery, která se zabývá výrobou strojů pro zpracování skleněného vlákna a pro automobilový průmysl. Dalším příkladem je také společnost DT – Výhybkárna a strojírna, která se specializuje na výrobu železničních a tramvajových výhybkových konstrukcí. Společnost TOS Varnsdorf do Brazílie vyváží obráběcí stroje, společnost IN-EKO TEAM zařízení na čištění vody a je

⁸⁰ TESCOAN ORSAY HOLDING: Historie [online]. Brno, 2016 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.tescan.com/cz/historie>

⁸¹ ZKL: Historie koncernu ZKL [online]. Brno, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://www.zkl.cz/cs/onas/historie-koncernu-zkl>

třeba zmínit i plzeňskou Škodu Transportation, vyrábějící kolejová vozidla. Na brazilský trh pronikla i společnost JABLOTRON ALARMS se svými zabezpečovacími systémy. Zajímavý pokusem je česko-brazilská společnost Brasil CZ, která slouží jako výhradní distributor pro společnosti Lanex, Holík International, Oritest a EGO Zlín. Tento seznam českých exportérů by mohl pokračovat ještě několik stran, ale pro zastoupení různých odvětví se snaží výše uvedený výběr představit ty nejvýznamnější české exportéry.

3.3 Brazilské investice v ČR

Brazílie patří mezi největší světové ekonomiky, ale zastoupení brazilských firem v České republice je minimální, protože v současné době je zastoupena pouze jediná přímá zahraniční investice. Jedná se o společnost Companhia Brasileira de Cartuchos, která vlastní českou společnost Sellier & Bellot. V této části by měla být také zmíněna úzká spolupráce brazilské letecké společnosti Embraer a Aero Vodochody na vývoji a výrobě vojenského dopravního letounu KC-390.

3.3.1 Companhia Brasileira de Cartuchos - Sellier & Bellot

Companhia Brasileira de Cartuchos je jedním z největších světových výrobců munice. Společnost se zkušeností výroby malé a střední ráže vznikla roku 1926 a svou širokou škálu produktů vyváží do více než 100 zemí. Díky kvalitě svých produktů, servisu a flexibilitě je jedním z hlavních poskytovatelů munice členským státům NATO, policejním složkám a sportovním střelcům. Součástí koncernu CBC je od roku 1990 také společnost Magtech, která vyrábí náboje pro zbraně sportovní, vojenské, lovecké a na sebeobranu. Roku 2007 převzala CBC německého výrobce munice MEN (Metallwerk Elisenhütte GmbH) se sídlem ve městě Nassau. Roku 2009 se součástí koncernu stala česká společnost Sellier & Bellot⁸² a roku 2014 se CBC stala hlavním akcionářem ve společnosti Taurus, vyrábějící zbraně a munici.⁸³

Společnost Sellier & Bellot vznikla roku 1825 a patří mezi nejstarší strojírenské společnosti v České republice a je také jednou z nejstarších na celém světě. Sídlí ve středočeské Vlašimi a zabývá se výzkumem, výrobou, vývojem a prodejem střeliva a pyrotechnických výrobků, speciální techniky, náradí a měřidel, plnicích a dalších speciálních strojů. Mezi hlavní

⁸² CBC: The Group [online]. Ribeirão Pires, 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <http://intl.cbc.com.br/the-cbc-group>

⁸³ Taurus Armas: Institucional [online]. São Leopoldo, 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <http://www.taurusarmas.com.br/pt/institucional>

produkty patří pistolové, kulové a brokové náboje pro sport a lov. Více než 85 % produkce společnost exportuje.⁸⁴

3.4 Tržní bariéry brazilského trhu dle Evropské komise

Brazilský trh je známý díky své protekcionistické politice a tržním bariérám, které brání vstupu nových investorů a zároveň stěžují podmínky investorům stávajícím. Určitý přehled tržních bariér v zemích mimo Evropskou unii poskytuje Evropská komise na portálu Market Access Database, kde uvádí databáze aplikovaných celních sazeb, databáze překážek obchodu, průvodce exportéra dovozními formalitami, statistiky obchodu, databáze sanitárních a fytosanitárních opatření. U Brazílie Evropská komise v současnosti eviduje 15 tržních bariér.

3.4.1 Cla a poplatky

V červnu 2008 brazilský kongres schválil zákon č. 11.727, kde v článku č. 2 zmocňuje brazilskou vládu ke změně valorického cla na clo specifické ve výši 15 realů za jednotku, tedy přibližně 5,4 €. Tento zákon neurčuje specifickou kapitolu nebo jednotku, které se týká, a proto může být uplatněn na dovoz jakéhokoliv zboží. Evropská komise definuje tuto možnost jako klíčovou překážku vstupu na brazilský trh.⁸⁵

Brazílie mohla do 31. prosince 2015 zvyšovat cla na základě výjimek ze Společného sazebníku MERCOSUR na 100 položek. Každých šest měsíců mohlo být změněno 20 % celních položek. Hlavními dopady tohoto opatření je ztráta exportních příležitostí, dodatečná cla a nejistota ohledně výše cel.⁸⁶ Díky současným problémům Brazílie se nepředpokládá, že by mohlo dojít k novému růstu dovozních cel a možná dojde spíše ke snížení stávajících cel. Nicméně cla jsou pouze jedním z mnoha restriktivních nástrojů používaných v souvislosti s dovozem do Brazílie.

3.4.2 Vnitřní zdanění

Evropská komise definuje mezi klíčovými překážkami i vnitřní zdanění. Prvním celkem jsou nepřímé daně, které zpravidla ovlivňují několik hospodářských sektorů a v některých

⁸⁴ Sellier & Bellot: Profil společnosti [online]. Vlašim, 2015 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <http://www.sellier-bellot.cz/firma/profil-spolecnosti/>

⁸⁵ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Law 11.727: Change from ad-valorem to specific duties [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=085152&version=14

⁸⁶ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Increase of tariff rates [online]. Brussels: *European Comission*, 2010 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=085175&version=8

případech se uplatňují horizontálně na všechno zboží nebo široké kategorie zboží. Tato opatření přijatá jako celek nebo jednotlivě, zvyšují ochranu brazilského trhu při současném zajištění preference a podpory domácích výrobců a vývozců mimo jiné tím, že ukládá vyšší daňové zatížení na dovážené zboží, formuje daňové výhody pro domácí zboží a poskytuje podmíněné vývozní subvence. Zatímco některá sporná daňová opatření existují již mnoho let, ve vztahu k brazilským producentům byly daňové výhody posíleny v září 2012 zavedením nových specifických daňových systémů a zároveň revizi či doplnění stávajících.⁸⁷ Evropská unie kvůli daňovým opatřením bránícím obchodu podala stížnost k WTO. 19. prosince 2013 pořádala EU konzultace s Brazílií s ohledem na určitá opatření, týkající se celních sazeb a poplatků v automobilovém průmyslu, elektrotechnickém průmyslu, zboží vyrobeného v zónách volného obchodu a daňových výhod pro brazilské exportéry. EU přitom odkazuje na to, že opatření odporují článkům I:1, II:1(b), III:2, III:4, III:5 smlouvy GATT 1994, dále článkům 3.1(a) a 3.1(b) Dohody o subvencích a vyrovnávacích opatřeních a článkům 2.1 a 2.2 Dohody o obchodních aspektech investičních opatření. Ke konzultacím se přidalo také Japonsko, Argentina a Spojené státy americké. Na setkání dne 17. prosince 2014 byl založen panel. Jako třetí strana ve sporu vystupují Argentina, Austrálie, Čína, Indie, Japonsko, Jižní Korea, Tchaj-wan, Spojené státy americké, Turecko, Kanada, Kolumbie a Jihoafrická republika. 16. března EU požádala, aby generální ředitel sestavil panel. Ten byl složen 26. března 2015. V tomto sporu vystupují stejné strany jako ve sporu, kde je stěžovatelem Japonsko. Oba spory jsou proto harmonizovány.⁸⁸

Dále Evropská komise definuje další problémy v souvislosti s daněmi. Jako zásadní problém vidí nedostatečnou harmonizaci s praxí OECD s ohledem na převodní ceny, obchodní zisk a daňová pravidla v OECD spolu s velmi složitými domácími daňovými systémy, které zahrnují vícenásobné kaskádové a diskriminační daně, které představují četné problémy pro evropské společnosti působící v Brazílii. I když brazilská federální vláda předložila v roce 2009 plán reformy daňového systému s cílem zjednodušit systém nepřímých daní a snížit daňové zatížení, dosud nebylo dosaženo výrazného zlepšení. Úpravy byly omezeny na nahrazení poplatku firemního sociálního zabezpečení nižším poplatkem vztahujícím se k firemním příjmům. Také bylo oznámeno, že daň z přidané hodnoty dováženého zboží bude

⁸⁷ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Indirect taxation issues [online]. Brussels: *European Commission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:

http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=145478&version=2

⁸⁸ DS472: Brazil — Certain Measures Concerning Taxation and Charges [online]. Genève: *World Trade Organization*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds472_e.htm

celostátně harmonizovaná ze současných 7 – 12 % na 4 %. Ačkoliv brazilská vláda tvrdila po volbách v roce 2014, že bude pokračovat v dalších reformách daňového systému, která povede k jeho zjednodušení a harmonizaci, dosud nebyly představeny žádné konkrétní projekty.⁸⁹

3.4.3 Registrace, dokumentace a celní režimy

V této podskupině Evropská komise monitoruje pouze problém v chemickém průmyslu s nitrocelulózou. Brazilské úřady blokují dovoz nitrocelulózy jako strategické suroviny, která slouží pro výrobu výbušnin. Nerozlišuje přitom mezi vojenskou a průmyslovou nitrocelulózou, která se používá jako pojivo v mnoha průmyslových odvětvích, jako například v tiskařských barvách, barvách na dřevo, kůžích nebo lacích na nehty. Ministerstvo obrany má na starost vydávání dovozních licencí pro nitrocelulózu, ale de facto žádné licence neuděluje. Od roku 2010 EU žádá, aby Brazílie otevřela trh s průmyslovou nitrocelulózou bez bariér. Vzájemná mezirezortní jednání jsou však bez výsledků. Brazilský výrobce průmyslové nitrocelulózy tak využívá výhody monopolního postavení na uzavřeném trhu a výhody otevřeného trhu EU.⁹⁰

3.4.4 Vládní zakázky

Obecná pravidla k veřejným zakázkám popisují následující federální zákony: zákon č. 8666/93 o smlouvách ve státní správě (dodávky zboží a služeb), zákon č. 8987/95 o poskytování veřejných služeb prostřednictvím koncesí nebo povolení a zákon č. 11079/04 o službách poskytovaných na základě spolupráce veřejného a soukromého sektoru. Zákon č. 8666 z roku 1993 stanovuje na federální, státní a obecní všeobecná pravidla pro administrativní smlouvy

a vládních zakázky spojené s prací, službou, akvizicí, prodejem či pronájmem. Brazilský zákon zakazuje rozlišovat mezi domácími a zahraničními společnostmi během veřejných soutěží, ale dává preferenci brazilskému zboží a službám v případě nabídek rovnocenných v ceně, kvalitě a dodací lhůtě.

V červenci 2010 brazilská vláda novelizovala zákon č. 8666/93 s prozatímním opatřením (MP 495), které dává za určitých podmínek až 25% přednost brazilským podnikům

⁸⁹ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Taxation related problems [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:

http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=095270&version=9

⁹⁰ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Nitrocellulose [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb//barriers_details.htm?barrier_id=135442&version=5

pro dosažení hospodářského růstu, národní technologické inovace a zaměstnanosti. 15. prosince 2010 došlo k přeměně MP 495 v zákon č. 12.349/10. Tato pravidla diskriminují zahraniční konkurenci a dávají přednost produktům, které jsou vyrobeny v Brazílii, vyrobeny nebo nabízeny brazilskými společnostmi nebo vyrobeny či nabízeny společnostmi, které investovali do výzkumu a vývoje nových technologií v Brazílii. Nicméně vláda nemusí tyto preference brát v úvahu, pokud neexistuje lokální produkce nebo kapacity k zajištění služeb v Brazílii.

Pro účast v národních výběrových řízeních musí zahraniční společnosti podle nového zákona založit společnost v Brazílii a investovat přímo v zemi, aby mohli vyrábět zboží a poskytovat služby podle základního výrobního procesu (*processo produtivo básico*). Nový zákon nevylučuje možnost joint venture nebo partnerství s brazilskými společnostmi a rozšiřuje výhody pro mezinárodní společnosti ze zemí, které podepsali s Brazílií dohodu o veřejných zakázkách. V současné době se jedná pouze o země uskupení MERCOSUR. Nový zákon dává také možnost podpory strategických brazilských sektorů, jako jsou informační technologie. Bohužel Brazílie nepodepsala plurilaterální dohodu WTO o vládních zakázkách. Tuto bariéru řadí Evropská komise mezi klíčové.⁹¹

3.4.5 Sanitární a fytosanitární opatření

Evropská komise v současnosti eviduje tři opatření, která zároveň patří mezi klíčové bariéry. První se týká částečné podpory pravidel BSE na dovoz hovězího a produktů z hovězího. Roku 2013 Brazílie oznámila Komisi pro sanitární a fytosanitární opatření WTO úpravy svých dovozních pravidel, která se plně nesblížila s mezinárodními standardy BSE Světové organizace pro zdraví zvířat, a doposud neposkytla posouzení rizik, aby k danému souladu mohlo dojít. Brazílie stále ukládá podmínky na vykostěné hovězí maso a nepovoluje dovoz masa s kostmi, uvádí také mnoho látek jako specificky rizikové.⁹²

Další bariéra se týká rostlin a rostlinných produktů podléhajících analýze škodlivých rizik. V dubnu 2014 byla Evropská komise informována, že brazilské ministerstvo zemědělství (*Ministério da Agricultura, Pecuária e Abastecimento*) požádalo prostřednictvím úředního věstníku obchodní partnery, aby vyjádřily svůj zájem o vývoz rostlin a rostlinných produktů,

⁹¹ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Government Procurement [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:

http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=970031&version=6

⁹² Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Partial alignment of BSE rules for the import of bovines and their products [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=115401&version=7

keré v Brazílii podléhají analýze škodlivých rizik. Údajně to měl být pokus, jak snížit množství žádostí o analýzu přibližně o 550. Tato analýza je hlavním fytosanitárním požadavkem brazilského ministerstva zemědělství pro povolení dovozu rostlin a rostlinných produktů. U tohoto procesu docházelo k velkým zpožděním, v některých případech i 10 let. Nedostatek potvrzení zájmu vyvážejících zemí do stanovené lhůty 21. března 2014 může mít vážný dopad na obchod, protože nepotvrzené žádosti o export budou s největší pravděpodobností dány až na konec pořadníku. Komise vybízí členské státy EU, pokud tak neučinily, aby ihned písemně potvrdily exportní zájem, a informovaly Evropskou komisi a Delegaci EU o průběhu celého procesu.⁹³

Poslední bariéra se týká ověřování, označování, předběžná evidence (pre-listing) a regionalizace. Brazílie nepoužívá předběžnou evidenci členských států EU a tím se zvyšuje obchodní nerovnováha ve prospěch Brazílie. Během dvoustranných jednání v listopadu 2006 Brazílie slíbila, že bude předběžnou evidenci členských států EU uznávat. Kvůli urychlení procesu bylo během roku 2007 dohodnuto, že Evropská komise bude koordinovat s členskými státy proces zavedení oficiální žádosti pro přijetí předběžné evidence. S tímto záměrem poslala Evropská komise roku 2007 detailní seznam obsahující typy produktů a žádost členských států na přijetí předběžné evidence. Od té doby došlo k malému pokroku, kdy došlo ke kontrolám v některých členských státech, ale předběžně evidovány byly pouze tři členské státy EU. Evropská komise zahájila aktualizaci seznamu vyvážejících zemí do Brazílie v roce 2009. Nicméně současnou situaci nelze považovat za ideální, protože současný systém schvalování jednotlivých zemí nebo jejich částí, který požaduje právní norma Portaria No. 183 z října 1998, je spojen s těžkopádnými a dlouhými inspekcemi a administrativními postupy. Pokud jde o regionalizaci, tak brazilské orgány se zavázaly aplikovat reciprocitu v bilaterálních jednáních roku 2006. Brazílie požadovala, aby Evropská komise vyplnila dotazník s příslušnými technickými informacemi, mimo jiné kvůli větší srozumitelnosti rozdělení úkolů mezi Evropskou komisí a členskými státy a způsobu řízení exportu. Brazílie se zavázala analyzovat odpovědi v dotazníku a informovat Evropskou komisi o uznání regionalizace pro klasickou prasečí chřipku v určitých členských státech EU ve lhůtě 60 dnů. Brazílie také informovala, že může žádat dodatečné informace a může dojít k inspekční misi před samostatným schvalovacím procesem. Odpovědi na dotazník byly odeslány brazilským úřadům v červnu 2009. Na formální odpověď Brazílie se stále čeká. Celý tento

⁹³ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Plants and plant products subject to PRAs [online]. Brussels: *European Commission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=145477&version=7

proces má za následek omezení vývozu prasat, produktů z vepřového a částí prasat. Ohledně požadavků na označování zemědělských produktů uskutečnila Brazílie v roce 2013 v Bruselu seminář. Bohužel i v procesu schvalování označení dochází k závažnému opoždění.⁹⁴

3.4.6 Omezení přímých zahraničních investic

Brazílie aplikuje mnoho omezení, které se týkají přímých zahraničních investic. Tato omezení se zaměřují především na strategické sektory, mezi které patří letecká doprava, zemědělství a lesnictví, zdravotní péče, nákladní doprava, lodní doprava, stavebnictví a poštovní služby. U letecké dopravy a nákladních agentur je autorizace vyžadována od ministerstva letectví (zákon č. 7565/86 a nařízení č. 146 z roku 1993). Brazilská letecká doprava je omezena pouze na brazilské společnosti. Navíc článek 181 zákona č. 7565 omezuje zahraniční vlastnictví domácích leteckých společností na 20 % kapitálu. U zemědělství a lesnictví je autorizace vyžadována ministerstvem zemědělství podle zákona č. 5709/71. U zdravotní péče jsou přímé i nepřímé zahraniční investice nedovoleny s výjimkou případu, které stanovuje zákon v souladu s článkem 199, odst. 3 federální ústavy. Další omezenou oblastí je dálniční nákladní doprava. Investice jsou omezeny na nejvýše 1/5 kapitálu s hlasovacími právy. Právní forma musí být akciová společnost a akcie musí být na jméno. Tento limit se nevztahuje na společnosti založené před 11. červencem 1980, ale v případě budoucího navýšení kapitálu prostřednictvím úpisu akcií je vyžadováno, aby 4/5 toho navýšení kmenových listinných akcií byly upsány a splaceny národními investory. Co se týče lodní dopravy, autorizaci vyžaduje ministerstvo dopravy. Uvolnění národního monopolu jednotlivých vlád bylo vyhlášeno ústavním dodatkem č. 7 z roku 1995, avšak legislativa pro konkrétní nařízení stále čeká na projednání. Zahraniční investice jsou zcela zakázány u služeb na ochranu a přepravu cenností dle zákona č. 7102/83. Další oblastí je stavebnictví a inženýrské služby, kde dle článku č. 2 federálního zákona č. 5194/66 mohou zahraniční architekti působit v Brazílii, ale musí být zapsáni v dočasném registru. Mohou být smluvně najati za předpokladu, že budou pracovat s brazilskou asistencí. Posledním významným sektorem jsou poštovní služby, na které má stát monopol. Tyto služby mohou být přeneseny pouze na brazilskou společnost nebo zahraniční společnost založenou v Brazílii.

Zahraniční investice musí být registrovány, aby mohlo dojít repatriaci kapitálu nebo k převodu zisku či dividendy. Založení brazilské pobočky zahraniční firmou vyžaduje

⁹⁴ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Verifications, labelling, pre-listing, regionalisation [online]. Brussels: *European Commission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=095219&version=22

prezidentský dekret. Toto omezení neplatí pro dceřiné společnosti nebo zahraničně kontrolované joint-venture. Většina z výše uvedených překážek se řeší na úrovni jednání MERCOSUR i WTO.⁹⁵

3.4.7 Problémy s vymáháním práv duševního vlastnictví

I když dochází ke zlepšování ochrany práv duševního vlastnictví, stále existují nedostatky především v boji proti fyzickému a on-line pirátství a padělání. Národní úřad duševního vlastnictví prošel restrukturalizací a nabírá nové zaměstnance, což by mělo pomoci ke snížení počtu nevyřízených obchodních známek a patentů. Zároveň byl také spuštěn on-line systém pro podávání žádostí, který by měl celý proces urychlit. Nicméně brazilské ministerstvo zdravotnictví (Agência Nacional de Vigilância Sanitária) používá z důvodu ochrany veřejného zdraví veto u farmaceutických patentových žádostí a tím omezuje udělování patentů ve zdravotnictví. Tento systém žádostí o patenty ve farmacii obdržel záporné stanovisko od generálního prokurátora roku 2009, ale změny dosud nebyly implementovány, a tak se tento problém nachází nyní před Nejvyšším soudem Brazílie. Brazilský soudní systém je pomalý a sankce nejsou dostatečně odrazující, což nepříspěvá boji proti zneužívání práv duševního vlastnictví. Co se týká zeměpisného označení, tak brazilský zákon nebere v úvahu registraci zeměpisných označení, které nejsou striktně zeměpisné. Toto pojetí odporuje článku 22.1 smlouvy TRIPS. Nový zákon byl navržen, aby byla zeměpisná označení v souladu s dohodou TRIPS a doufá se, že ho vláda schválí, co nejrychleji to půjde. To umožní zápis zeměpisných označení EU jako například Feta a skotská whisky, které byly po několik let v Brazílii blokovány. Brazilská Cachaça není názvem geografického místa, ale je chráněna na základě prezidentského dekretu od roku 2001 (Decreto nº 4.062 (Cachaça do Brasil), de 21 de dezembro de 2001).⁹⁶

3.4.8 Vývozní daně

Brazílie aplikuje daně na vývoz kůží a kožek. Toto opatření hodnotí Evropská komise jako klíčové. Brazílie používá dvě vývozní daně na kůži. První platí od roku 1995 a představuje 9% daň na vývoz surových kůží a kožek skotu. Tato daň měla původně skončit 30. listopadu

⁹⁵ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Closed sectors [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:

http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=000006&version=13

⁹⁶ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Intellectual Property rights related problems [online].

Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:

http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=075074&version=25

2003, ale dosud je uplatňována. Druhá platí od roku 2004 a představuje 7% daň na vývoz částečně zpracovaných kůží a kožek skotu, včetně wet-blue, která měla být roku 2007 snížena na 4 % a 0% od 1. ledna 2008. Nicméně brazilská vláda zvýšila tuto vývozní daň na 9 % prostřednictvím rezoluce CAMEX 42 z prosince 2006. Rezoluce ve skutečnosti v sobě konsoliduje obě daně na 9 %.⁹⁷

3.4.9 Specifická opatření u poskytování služeb

Evropská komise v současnosti eviduje dvě klíčové bariéry, které ovlivňují poskytování služeb v Brazílii. První se týká omezení v pojišťovnictví. Až do roku 2007 Brazílie udržovala zajišťovací monopol s IRB-Brasil Resseguros, jediným poskytovatelem zajištění v Brazílii. Komplementární zákon č. 126 z ledna 2007 přinesl výrazné změny v zajišťovacím systému, tím že otevírá soukromý subsektor, včetně zahraničního a zahraničně založených zajišťovacích společností. Ke konci roku 2010 Brazílie přijala usnesení č. 224 a 225, která odstranily liberalizaci obsaženou v komplementárním zákonu. Usnesení č. 225 říká, že je povinné postoupit pohledávky brazilským zajistitelům, zatímco usnesení č. 224 zakazuje převod pojistného uvnitř podniku. Usnesení č. 232 to později povolilo za 20% postoupení pohledávky uvnitř skupiny. Všechna usnesení nabyła účinnosti 1. dubna 2011 bez formálních konzultací i přes znepokojení zahraničního průmyslu i stakeholderů v Brazílii. Brazilská rada soukromého pojištění nedávno vydala návrh usnesení, ve kterém se stanoví podmínky, za kterých by byl možný převod rizika v oblasti zajištění a transakce se zpětným postoupením pohledávek by mohly být u jiných než místních, uznaných a příležitostných zajistitelů jen při nedostatečné nabídce a bez ohledu na ceny a podmínky nabízené všemi zajistiteli.⁹⁸

Druhé omezení se týká odvětví telekomunikací. Navzdory reformě z roku 1998 a povolení přístupu zahraničních společností, stále existuje několik překážek, které brání evropským podnikatelům. Hlavní překážkou jsou rostoucí vládní zásahy v sektoru telekomunikací, požadavky na zahraniční vlastníky ve vysílání, které omezují poskytování placených TV služeb a přeshraniční satelitní služby.⁹⁹

⁹⁷ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Export taxes on hides and skins [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:

http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=970033&version=11

⁹⁸ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Restrictions in the insurance sector: opening reinsurance to competition [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:

http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=095268&version=8

⁹⁹ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Restrictions in the Telecommunication sector [online].

Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:

http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=095269&version=6

3.4.10 Diskriminační zacházení

Tato bariéra se týká omezení námořní dopravy a je hodnocena jako klíčová. Přestože některé společnosti z členských států EU mají v Brazílii své pobočky, Brazílie vůči nim uplatňuje omezení. To zahrnuje především ochranu dopravy v zemích MERCOSUR, v důsledku bilaterálních dohod o sdílení nákladů mezi zeměmi MERCOSUR, které vyhražují přístup na trh pouze plavidlům plujícím pod vlajkou zemí tohoto uskupení prostřednictvím předkupního práva. Také majákové poplatky jsou kvůli diskriminačnímu charakteru další překážkou pro evropské poskytovatele námořní dopravy.¹⁰⁰

3.5 Tržní bariéry brazilského trhu z pohledu českých vývozců a investorů

Určité bariéry dokumentuje Evropská komise, ale důležitá je i samotná praxe českých vývozců a investorů. Z toho důvodu byl pro tuto práci uskutečněn výzkum mezi českými společnostmi, které obchodují s Brazílií. Bariéry lze rozdělit do pěti skupin, na politicko-ekonomické, importní poplatky, administrativní, kulturní a ostatní.

3.5.1 Politicko-ekonomické bariéry

Politicko-ekonomické bariéry jsou dle českých společností působících na brazilském trhu nejzávažnější. Místo otevírání ekonomiky světa došlo díky levicovým vládám k dalším protekcionistickým zásahům, mezi nimiž je důležité zmínit probrazilskou obchodní politiku. Jak již bylo zmíněno v podkapitole 3.4, některá odvětví jsou striktně vymezena pouze pro domácí produkci a u některých je třeba projít dlouhou schvalovací procedurou. Zákony mají v sobě zakotveny výhody pro domácí producenty a dá se říct, že v Brazílii v praxi existuje něco podobného jako v USA „Buy American Act“.

Díky těmto zásahům se brazilská ekonomika dostala do problémů a vše ještě podpořily korupční aféry. Špatná měnová politika brazilské centrální banky spolu s deficitní vládní politikou má za následek oslabení brazilské měny a tím i negativní dopad na investice a obchod. Inflace je zásadním problémem, který brzdí celou ekonomiku. Celou situaci lze ilustrovat na několika příkladech. Roku 1998 stálo v Brazílii pivo v přepočtu 10 Kč, roku 2016 je jeho cena 80 Kč. Zákony sice nařídily růst mezd, ale produktivita práce neroste. Pokud se podíváme na ceny zlata v brazilských realech, tak v polovině roku 2014 stál jeden gram zlata 90 realů a na začátku roku 2016 již 150 realů. Cena zlata tedy narostla o 66 % během 1,5 roku.

¹⁰⁰ Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Restrictions on Maritime transport services [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=970151&version=14

I další ekonomické ukazatele neukazují nic pozitivního. Hrubý dluh Brazílie skočil z 57 % HDP v roce 2014 na 66 % v roce 2015. Deficit v lednu 2016 překročil 9 % HDP, hůř je na tom v Jižní Americe jen Venezuela s 11,5 % HDP. Úroková sazba se od poloviny roku 2013, kdy představovala 7,25 %, téměř zdvojnásobila na 14,25 % v lednu 2016.¹⁰¹ Celková politika podkopává důvěru zahraničních investorů v brazilskou ekonomiku a tím se celá situace zhoršuje.

Graf č. 6: Vývoj inflace v Brazílii v letech 2006 – 2016 (v %)

Zdroj: OECD¹⁰²

3.5.2 Importní poplatky

Brazílie je přímo vyhlášená pro svá protekcionistická opatření v podobě vysokých celních a daňových zatíženích na importované zboží. Daňový systém je velmi složitý a daně dělí do tří skupin dle působnosti na federální, státní a městské. Pokud se všechny daně sečtou, převyší jejich počet číslo 60. Jak říkají čeští exportéři, je prakticky nemožné se v tomto systému vyznat. Tento systém na jednu stranu brání brazilský trh, ale na stranu druhou brání využití nových technologií, které by přinesli zahraniční investoři.

Při importu je potřeba počítat s dlouhotrvajícím importním procesem a případnými poplatky za skladování na celnici. Celý proces začíná žádostí o licenci RADAR (Ambiente de

¹⁰¹ A nossa “depreflação” e o ajuste fiscal que não virá: a necessidade de um novo Plano Real [online]. São Paulo: *Instituto Ludwig von Mises Brasil*, 2016 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.mises.org.br/Article.aspx?id=2304>

¹⁰² Inflation (CPI) [online]. *OECD*, 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/price/inflation-cpi.htm>

Registro e Rastreamento de Atuação do Intervenientes Aduaneiros). Každý kdo chce exportovat či importovat musí získat tuto licenci od Federálního finančního úřadu, aby získal přístup do SISCOMEX, integrovaného systému vnějšího obchodu. Tento systém je založený na toku informací o aktivitách zahraničních obchodníků. Licence RADAR se dělí podle typu právního subjektu a aktivity na čtyři druhy: zjednodušený, běžný, omezený a speciální. Každý typ vyžaduje doložení různé dokumentace. Jedinou alternativou je Importa Fácil pro dovozce se sídlem v Brazílii, kteří potřebují dovézt zboží pro vlastní potřebu nebo obchodní využití, jehož celní hodnota je pro fyzické osoby omezena částkami 501 USD a 3 000 USD, pro právnické osoby do 3 000 USD. V tomto případě není nutná registrace do SISCOMEX.¹⁰³

Kolik tedy stojí zboží v Brazílii? V podstatě tamní dovozce musí původní cenu vynásobit koeficientem 1,70 až 2,00. Poté teprve získá skutečnou dovozní cenu. Když tedy česká společnost vyveze zboží v hodnotě 1 000 USD, tak reálná nákupní cena brazilského dovozce se bude pohybovat v rozmezí 1 700 – 2 000 USD.

3.5.3 Administrativní bariéry

Jak již bylo zmíněno výše, při dlouhotrvajících procesech je potřeba trpělivost. Administrativní překážky mohou být v každém státě odlišné, ale základem pro jakýkoliv vývoz a dovoz je licence RADAR. O licenci se žádá na lokálním Federálním finančním úřadě a ke každé žádosti musí být přiloženo několik dokumentů. V případě tzv. jednoduchého RADARu musí žadatel předložit sedm dokumentů, v případě běžného patnáct. To celkový průběh dovozu značně zpomaluje. Mezi dalšími administrativními překážkami lze dále zmínit detailní prokazování složení materiálů či zákonem nestanovené lhůty pro některé administrativní kroky brazilských úřadů. Pokud se vám brazilská byrokracie nebude líbit, rozhodně ji nikdy nekritizujte před vaším obchodním partnerem, protože toto téma patří mezi tabu brazilského obchodního jednání.

3.5.4 Kulturní bariéry

Brazílie se nachází v Jižní Americe a tuto skutečnost je potřeba mít stále na paměti. I když existuje historická spojitost s Portugalskem díky období kolonialismu, jedná se od Evropy o velmi rozdílnou zemi. I brazilská portugálština má určité rozdíly od té evropské. V Brazílii se lze setkat s podobným způsobem života jako v jiných latinskoamerických zemích

¹⁰³ Introduction to Radar [online]. São Paulo: *The Brazil Business*, 2012 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://thebrazilbusiness.com/article/introduction-to-radar>

a typické je také odkládání věcí na později (španělsky mañana). Jak říkají sami čeští exportéři právě přístup brazilských podnikatelů a zákazníků je velkou překážkou. Na jednu stranu požadují vše rychle, ale na druhou stranu je jejich přístup liknavý. Z výzkumu vyplývá, že může dojít k problémům s úhradou závazků ze strany brazilských zákazníků, a partneři bývají nespolehliví, a proto je prakticky nemožné s nimi dělat společný projekt. Základním pravidlem by mělo být udržování dlouhodobých vztahů s brazilskými partnery a nebát se připomenout se, když dojde k určitým zpožděním ve lhůtách, jen tak se lze vyhnout některým kulturním bariérám.

3.5.5 Ostatní bariéry

Svou povahou jsou opravdu rozmanité, protože většinou záleží na odvětví, v kterém subjekt podniká. U některých strategických odvětví existují velké restriktce a dává se přednost domácí produkci. Při podnikání v Brazílii je potřeba také počítat s velmi odlišným pojetím práva. Je také třeba zmínit komplikovanou logistiku nejen do Brazílie, ale i přímo v ní. Jedním z důvodů je dopravní infrastruktura, kterou nelze srovnávat s evropskou. V neposlední řadě lze také zmínit jako problém již mnoho let trvající vyjednávání o dohodě o volném trhu mezi EU a MERCOSUR, která by obchod výrazně zjednodušila.

3.6 Řešení některých problémů

Vstup na brazilský trh lze doporučit dobře etablovaným společností. Formy vstupu mohou být přes zprostředkovatelskou službu/tradingovou firmu, importní firmu, přímý prodej konečnému uživateli (pokud finální klient vlastní dovozní licenci nebo si najme importní/tradingovou firmu či pomocí přímé zahraniční investice. Přímá zahraniční investice přináší určité výhody, jelikož se sníží společnosti některé náklady a může získat i další výhody, na druhou stranu je potřeba počítat s vysokými počátečními investicemi. Před vstupem v jakékoliv formě je ale potřeba mít dostatečné informace o brazilském trhu a vyznat se ve všech administrativních krocích. Výhodou je mít ve společnosti někoho, kdo brazilský trh dobře zná a orientuje se na něm. Pomoc lze ale také hledat u brazilské kanceláře CzechTrade, která sídlí v São Paulu, nebo u Česko-brazilské obchodní komory, která sídlí v Brandýse nad Labem. Důležitou součástí podnikání v Brazílii je i znalost portugalštiny, protože většina písemností neexistuje v žádném překladu. Portugalština také dává konkurenční výhodu při obchodních jednáních. Veškeré materiály pro obchodní partnery by měly být v jejich jazyce,

vhodně zpracované a gramaticky bezchybné. Při podnikání v Brazílii je třeba mít stále na zřeteli kulturní rozdíly a nesnažit se za každou cenu aplikovat stejný přístup jako v Evropě.

Na brazilském trhu je také potřeba prezentovat své výrobky a nejvhodnější formou jsou různé specializované veletrhy. Při prezentaci musí být k dispozici materiály v portugalském jazyce, na stánku by měl být přítomný někdo, kdo mluví portugalsky a u stánku by měl být vystavený nabízený stroj, produkt nebo jeho model. Právě na veletrzích lze najít i obchodního partnera. Vše, co se vyjednává, je dobré vždy s partnerem sepsat a podepsat. Brazilci jsou na to zvyklí. Klíčem k úspěchu je komunikace s partnery, která se nevyplácí podceňovat. Některé české společnosti již na to doplatily. S partnerem je potřeba vést neustálý dialog, aktivně ho oslovovat a dbát na neformální styky. Pokud nebude kontakt intenzivní, může se partner domnívat, že o něj nemáte dostatečný zájem. Brazilci jsou velmi přátelští a je velmi typické, že se obchodní partneři navštěvují.

Brazilský trh je velmi složitý a při nerespektování tamních pravidel a kulturních odlišností může lehce dojít k problémům, které mohou skončit opuštěním trhu. Není dobré si „hrát na hrdinu“ a vše řešit samostatně kvůli obavě z konkurence. Mnoho českých společností se bojí poskytnout i taková data, která jsou všeobecně známá a vše považují za obchodní tajemství. Vede to tak k beznadějně situaci pro danou společnost a zároveň opakování stejných chyb ostatními. Jednou z možností, jak nalézt pomoc, může být členství v Česko-brazilské komoře, která se snaží svým členům poskytovat podporu a podávat jim důležité informace k podnikání na brazilském trhu.

Značka produktu je pro brazilského spotřebitele důležitým prvkem při rozhodování. Mnoho studií se shoduje, že není dobré přenést pouze stávající značku. Důležité je obohacení o brazilský nádech. Značka by měla zohlednit brazilské vlastnosti jako rodinný život, štěstí, brazilská příroda, optimismus nebo pocit hrdosti na to být Brazilcem.

Při dodržení výše uvedených zásad by společnost neměla mít s podnikáním na brazilském trhu žádné větší problémy. Hlavní je respektovat tamní kulturu a přizpůsobit jí vlastní jednání.

4. Perspektivy vzájemného obchodu

4.1 Perspektivní odvětví

Možná to bude překvapivé, ale mnoho příležitostí pro české společnosti představují odvětví, na která se specializovaly již v minulosti. Brazílie je rozlehlá země a úroveň jednotlivých regionů je rozdílná, čímž se naskýtají různé možnosti.

Prvním odvětvím je energetika, kterému se české společnosti věnují již od minulého století. Brazílie využívá především zelenou energii, z které je nejdůležitější vodní. Poslední dobou se podporují také větrné a fotovoltaické elektrárny. Nicméně se plánují investice i do tepelných elektráren.

Dalším odvětvím jsou environmentální technologie, které se týkají čištění vody a zpracování tuhých odpadů. To je spjaté především s rozvojem průmyslové výroby v Brazílii a potřebou šetřit životní prostředí a zabránit klimatickým změnám, což deklaruje i brazilská vláda. Až 90 % tuhého odpadu je uloženo na skládkách, které ovšem neodpovídají pravidlům a škodí životnímu prostředí. Co se týče vody, tak téměř pětina brazilské populace nemá přístup k rozvodu pitné vody a polovina populace ke kanalizaci. Pouze necelých 40 % odpadní vody projde čističkou.

Jelikož je v Brazílii přes 6800 nemocnic, nabízí se i možnosti dodávek implantátů a zařízení pro laboratoře, zubní ordinace, radiologii, obrazovou diagnostiku a mnoho dalších příležitostí. Dle některých zdrojů je až 80 % veškerých produktů používaných v nemocnicích dováženo ze zahraničí.

Možnosti také nabízí strojírenství a doprava. U strojírenství je zájem především o obráběcí a tvářecí stroje, u automobilového průmyslu se jedná hlavně o dodávky komponentů, náhradních dílů, doplňků a výrobních strojů. V leteckém průmyslu dominuje třetí největší výrobce letadel na světě, společnost EMBRAER, která spolupracuje v současné době například s Aero Vodochody. Pokud se někdo chce stát dodavatelem, musí se účastnit projektu nového modelu od jeho začátku a nést tak všechna rizika, které daný projekt nese. Perspektivy se objevují také ve výrobě ultralehkých letadel a dodavatelů výrobních zařízení pro produkci. Nakonec je třeba zmínit i rozvoj brazilské železniční dopravy, kde se naskýtá příležitost pro výrobce výhybek, kolejí, signalizačních zařízení, řídicích systémů, dopravních prostředků apod.

Perspektivními sektory jsou také chemický a petrochemický průmysl. V chemickém průmyslu je výhodné dovážet výrobky, které se v Brazílii nevyrobí, protože nejsou tak zatíženy vysokými dovozními cly. Díky rozvoji těžby ropy se nabízejí pro české exportéry dodávky

pro výstavbu petrochemických komplexů jako například trubky, výměníky tepla, tlakové lahve, kotle, měřicí přístroje, nové technologie pro těžbu a transport ropy.

Samotný těžební průmysl je v Brazílii také důležitý, protože se těží více než 55 druhů nerostných surovin, mezi kterými vyniká těžba niobu, železné rudy, manganu, bauxitu, tantalu a grafitu. I v tomto odvětví je možné dodávat zařízení pro těžbu.

V oblasti informačních technologií je zajímavá oblast zprávy dat, kde se těší popularitě cloudové služby a aplikace. V Brazílii také roste využití internetu a s ním spjaté e-commerce. Příležitosti se nachází i v obranném průmyslu, kde česká kvalita a cena odpovídá požadavkům brazilských bezpečnostních sil. Další perspektivy lze také nalézt ve stavebnictví, telekomunikacích či potravinářství.¹⁰⁴

4.2 Doporučení pro obchodní jednání

Brazílie je velmi rozmanitá země, což dokládá i složení obyvatelstva, kde je 54 % bělochů, 38 % míšenců, 6 % černochů a zbytek představují Indiáni a ostatní cizinci. Zároveň je potřeba mít na mysli, že se jedná o nábožensky založené obyvatelstvo. Brazilci jsou velmi otevření, přátelští, temperamentní a jejich gestikulace je výrazná. Zároveň jsou velmi zdvořilí a dbají na dodržování etikety.

Obchodní jednání se zpravidla dojednává okolo 10. hodiny dopoledne nebo odpoledne po 16. hodině. Důležité je mít na paměti, kdy se konají státní svátky, karnevaly a v úvahu se musí vzít i dovolené a klimatické podmínky. V Brazílii se toleruje 15 – 30 minut zpoždění, od hostů se ale čeká dochvilnost. Vizitky by měly být zpracované v portugalskéštině bez akademických titulů s uvedením funkce, která se nejčastěji používá při oslovení. Muž by měl mít kvalitní oblek s bílou košilí a kravatou, ženy se jednání účastní zřídka, ale tradiční je kostým či šaty, punčochy a zlaté šperky jako doplňky.

Na začátku jednání je běžné podání ruky všem přítomným, kdy se po celou dobu pozdravu ruka drží. Podání ruky se může opakovat i během dne. Při konverzaci je vzdálenost mezi osobami menší než v Evropě. Při konverzaci je dobré používat portugalskouštinu nebo angličtinu. V portugalskéštině je však dobré dbát na určité rozdíly mezi portugalskou a brazilskou verzí, kdy se například v Brazílii pro tykání používá třetí osoba a zájmeno voce. Tykání se používá až po navázání vzájemných sympatií.

Jednání je pomalejší a úvodní část je velmi důležitá. Brazilci se snaží navázat dlouhodobou spolupráci a jednání berou jako oboustranně výhodné, tedy na principu win-win.

¹⁰⁴ Souhrnná teritoriální informace Brazílie. Brasília: *Velvyslanectví ČR v Brazílii*, 2015.

Je důležité být trpělivý a nespěchat. Odmítavou odpověď vyjadřují nepřímým způsobem sdělení. Brazilci jsou zvyklí na dlouhé písemné smlouvy a ujednání, kde je popsáno vše, co se dohodlo.

Velmi typické je pozvání na oběd či večeři. Večeře je formální událostí, při které se podávají národní speciality, a kdy se při šálku kávy může mluvit o obchodu. V případě pozvání domů je slušností přinést malý dárek. Brazilci rádi konverzují o sportu, přírodě, historii, cestování, o rodině a zajímají se o historii a tradice v zemi partnera. Mezi nevhodná témata patří politika, byrokracie, náboženství a odlesňování deštných pralesů.

Velmi důležité je nepodceňovat vzájemný obchodní vztah. Je vhodné pozvat obchodního partnera na návštěvu svého podniku. Pokud budete chtít uzavřít obchod, navštivte vašeho partnera. Nepočítejte, že obchod uzavřete prostřednictvím telefonu nebo emailu. Jedná se o velký trh, a proto je dobré orientovat se na partnery ve více státech brazilské federace. Rozhodně brazilské obchodníky nepodceňujte, protože v byznysu jsou seriózní a dobře rozlišují kvalitu výrobků. Mějte zároveň na paměti hierarchii uvnitř společnosti, protože i o méně důležitých věcech často rozhoduje jen úzká skupina vedení.¹⁰⁵

¹⁰⁵ ZAMYKALOVÁ, Miroslava. *Mezinárodní obchodní jednání*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2003. ISBN 80-864-1928-2, s.117-119.

Závěr

Cílem práce bylo podat přehled vývoje vzájemných česko-brazílských obchodních vztahů a dokumentovat změny obchodních komodit a velikost celkového obchodu mezi Českou republikou, dříve Československou republikou a Brazílií. Práce také popsala základní informace o českých přímých investicích v Brazílii a představila zásadní bariéry brazilského trhu a jejich možná řešení. Nakonec se zaměřila na potenciální odvětví pro české společnosti a doporučení pro obchodní jednání s brazilskými partnery.

Brazílie a Česká republika, dvě země kulturně a ekonomicky odlišné a přece je spojuje více než 300 let historie vzájemných vztahů. Samozřejmě se zprvu nejednalo o vztahy obchodní, ale především o snahu Evropanů poznat tuto vzdálenou zemi amerického kontinentu, která mohla přinést mnoho nového jako nerostné bohatství, poznatky ve flóře a fauně, a také přispět k obrácení obyvatelstva na jedinou víru, křesťanství. Velký potenciál Brazílie vytušili také Rakušané, kteří zorganizovali několik vědeckých expedic v průběhu 19. století. Těchto expedic se zúčastnilo mnoho Čechů, kteří o svých objevech zanechali informace budoucím generacím. Od 20. let 19. století volí mnoho obyvatel rakouské monarchie odchod do vzdálené země s vidinou svobody, získání majetku a nabytí mnoha výhod. Po dlouhé a náročné cestě se dostali do zcela odlišné reality a čekaly je těžké začátky života v cizí zemi. Češi, kteří odešli do Brazílie, zakládali krajanské spolky a snažili se udržovat české zvyky a tradice a zároveň neztráceli kontakt se svou vlastí.

Rokem 1918 oficiálně začínají česko – brazilské vztahy, tím že vzniká samostatný stát Čechů a Slováků uprostřed Evropy a Brazílie ho ještě téhož roku uznává. V následujících letech začala i obchodní výměna mezi oběma zeměmi. Díky výborným vztahům, které narušila pouze 2. světová válka, se Brazílie stala hlavním obchodním partnerem v Latinské Americe. Československo i v době socialismu patřilo mezi hrstku zemí východního bloku, které mohly s Brazílií obchodovat. Tyto intenzivní vztahy nezakly ani po listopadu 1989 a nebyly přerušeny ani po rozdělení Československa. Toho využily i české společnosti, které v Brazílii začaly zakládat své pobočky, čímž se otevřela nová kapitola vzájemných obchodních vztahů. Mezi českými producenty, kteří vyvážejí do Brazílie, se nacházejí zástupci sklářského průmyslu, zbrojního průmyslu, leteckého průmyslu, energetiky, strojírenství, IT technologií a mnoha dalších odvětví. Mezi společnostmi je potřeba jmenovat především Aero Vodochody, SEKO Group, Jablonex, Preciosu, Linet, mmcité, Brasilex, TESCAN ORSAY HOLDING a ZKL Group, které spolupracují na mezinárodním projektu nebo mají v Brazílii pobočku.

Bohužel politické a ekonomické změny udělaly z Brazílie velmi protekcionistický trh, který přináší řadu bariér pro české investory a importéry. V kombinaci s byrokratickým systémem celá ekonomika působí těžkopádně a částečně se uzavírá sama do sebe a chrání domácí produkci. Vstup na brazilský trh je potřeba dobře zvážit a pečlivě se na něj připravit. Cílem úspěchu je pochopení tamní kultury, zvyků a tradic, které se liší od těch evropských. Vždy je vhodné, aby ve společnosti působil někdo, kdo má s brazilským trhem zkušenosti a zná tamní legislativu a administrativní náležitosti. Zároveň velkou konkurenční výhodou bývá komunikace v portugalské, která je úředním jazykem celé federace. S obchodními partnery je potřeba být v neustálém kontaktu a zakládat dlouhodobý obchodní vztah. Znalost portugalské také vede k lepšímu pochopení veškeré legislativy spjaté se vstupem na brazilský trh, protože obvykle není přeložena do jiného jazyka. Jednotlivé zákony, omezení, poplatky a daně je potřeba znát nejen na federální úrovni, ale také na úrovni jednotlivých států a měst. Není to vždy úplně jednoduché vyznat se v tak složitém systému, jakým ten brazilský je. Dá se říct, že bariéry se týkají prakticky každého odvětví.

Zásadní vliv na aktuální stav brazilské ekonomiky má tamní protekcionisticky orientovaná politika. Nedostatečné reformy, špatná měnová politika a korupce měly za následek, že nedůvěra investorů v brazilskou ekonomiku ještě vzrostla a problémy se prohloubily. Není proto divu, že roku 2015 inflace překročila hranici 10 % a v Jižní Americe patří mezi nejvyšší. V kombinaci s importním clem, poplatky a administrativní zátěží se řadí mezi hlavní bariéry brazilského trhu, které uvedli čeští exportéři ve výzkumu vedeném pro účely této práce.

Evropská unie se dlouhodobě snaží o uzavření smlouvy o volném trhu se zeměmi MERCOSUR, aby zlepšila podmínky pro evropské producenty, ale jednání probíhají zatím bezúspěšně. Evropská komise se snaží také upozorňovat na bariéry, které nejsou v souladu se smlouvami WTO, jejíž členem je i Brazílie. Potenciální investory také informuje o jednotlivých překážkách a aktuálních krocích na portálu Market Access Database.

Přes všechna omezení a problémy, by byla škoda brazilský trh opustit, protože se jedná o jednu z největších světových ekonomik, která má vysoký potenciál, o kterém svědčí i zařazení země do uskupení BRIC po bok Ruska, Indie a Číny. Pokud se společnost rozhodne jakýkoliv trh opustit, je pak samozřejmě těžké se na něj opět vrátit. Mezi hlavní výhody pro české společnosti patří především tradice dodávek investičních celků a některých tradičních produktů. Mezi potenciální odvětví na brazilském trhu patří v současnosti energetika, environmentální technologie, dodávky zdravotnických potřeb, chemický a petrochemický průmysl, automobilový průmysl, letecký průmysl, strojírenství, těžební průmysl, obranný průmysl, IT

technologie či stavebnictví. Při akceptování všech zvyklostí a znalosti všech okolností by zkušeného podnikatele nic nemělo překvapit a brazilský trh se může stát významným zdrojem příjmů. Rozhodně je potřeba být aktivní a účastnit se specializovaných veletrhů, mít připravené obchodní materiály v portugalštině a přizpůsobit se alespoň částečně brazilskému způsobu myšlení a způsobu života. Při pochopení těchto aspektů to povede k získání správného klíče, jak jednat s lidmi, jak je zaujmout a získat jejich důvěru a přátelství, které je pro Brazilce tak typické.

Seznam literatury

Knižní zdroje:

- (1) BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Cestovatelství*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2010. 757 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7432-000-2.
- (2) BROŽ, Ivan. *Kubitschek: drama života a záhadné smrti prezidenta Brazílie českého původu*. 1. vyd. Šternberk: RETI, 2002, 288 s. ISBN 80-902843-3-7.
- (3) EGERT, Josef. *Dopis z Jaguari v Brazílii do Kněžmostu v Čechách = A carta de Jaguari no Brasil a Kněžmost na Boêmia*. Náhlov: Sdružení Náhlov v oblasti Ralsko, [2010]. 71 s. ISBN 978-80-254-8887-4.
- (4) HAMANN, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie*. 3. vyd. Praha: Brána, 2010, 403 s. ISBN 978-80-7243-455-8.
- (5) NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Praha: Universita Karlova, [1972], ©1972. 160 stran. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia; XL-1971.
- (6) NOVÝ, Miroslav a kol. *Brazílie*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971. 384, [1] s. Obchodně ekonomické sborníky. Řada: Latinská Amerika; Sv. 4.
- (7) OPATRNÝ, Josef et al. *Las relaciones entre Checoslovaquia y América Latina 1945-1989 en los archivos de la República Checa. 1a edición*. Praga: Universidad Carolina de Praga, Editorial Karolinum, 2015. 321 stran. Ibero-Americana Pragensia. Supplementum; 38. ISBN 978-80-246-2862-2.
- (8) ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Afinidades históricas e culturais entre o Brasil e a República Tcheca*. Brno: L. Marek, 2008, 301 s. ISBN 978-80-87127-08-7.
- (9) ZAMYKALOVÁ, Miroslava. *Mezinárodní obchodní jednání*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2003. ISBN 80-864-1928-2.

Odborné studie a články:

- (1) A nossa “depreflação” e o ajuste fiscal que não virá: a necessidade de um novo Plano Real [online]. São Paulo: *Instituto Ludwig von Mises Brasil*, 2016 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.mises.org.br/Article.aspx?id=2304>
- (2) Introduction to Radar [online]. São Paulo: *The Brazil Business*, 2012 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://thebrazilbusiness.com/article/introduction-to-radar>
- (3) KRÁTKÝ, Vladislav. Vznik a vývoj koncernu Majetkový a finanční vývoj v letech 1918 – 1945 [online]. *Archiv Škoda*, 1997 [cit. 2015-10-07]. Dostupné z: <http://www.evida.cz/mikota/skoda/koncern/koncern1.htm>
- (4) OPATRNÝ, Josef, Lucia MAJLÁTOVÁ, Matyáš PELANT a Michal ZOUREK. *Československo a Latinská Amerika (1945 - 1989)*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2013.
- (5) Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu 1918–1985, Praha, *Federální ministerstvo zahraničních věcí*, 1987, s. 21.
- (6) Revista Brasileira de Política Internacional, v. 41, 1998, Edição Especial Comemorativa dos 40 Anos da RBPI
- (7) Souhrnná teritoriální informace Brazílie. Brasília: *Velvyslanectví ČR v Brazílii*, 2015.
- (8) ŠOUŠA, Jiří a Jiří NOVOTNÝ. *El Intercambio Comercial entre Checoslovaquia y la Argentina y el Brasil en el Período de Entreguerras*. Praha: Ibero-Americana Pragensia, 1997.

Archivní prameny:

- (1) Archiv bezpečnostních složek České republiky
- (2) Archiv Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky
- (3) Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky
- (4) Národní archiv České republiky

Elektronické zdroje:

- (1) Brasil [online]. *The World Bank*, 2015 [cit. 2015-10-04]. Dostupné z:
<http://data.worldbank.org/country/brasil>
- (2) Brazílie je branou do Latinské Ameriky [online]. Praha: *Hospodářská komora České republiky*, 2013 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://www.komora.cz/aktualni-zpravodajstvi/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2016/archiv-tiskovych-zprav/tiskove-zpravy-2013/hk-cr-brazilie-je-branou-do-latinske-ameriky.aspx>
- (3) CBC: The Group [online]. Ribeirão Pires, 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z:
<http://intl.cbc.com.br/the-cbc-group>
- (4) CENTROPROJEKT: O nás [online]. Zlín, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z:
<http://www.centroprojekt.cz/o-nas/>
- (5) Czech Republic [online]. *The World Bank*, 2015 [cit. 2015-10-04]. Dostupné z:
<http://data.worldbank.org/country/czech-republic>
- (6) Český statistický úřad [online]. 2015 [cit. 2015-10-04]. Dostupné z: www.czso.cz
- (7) Česká zbrojovka: Historie [online]. Zlín, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z:
<http://www.czub.cz/cz/historie.html/>
- (8) Databáze zahraničního obchodu [online]. Praha: *Český statistický úřad*, 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>
- (9) DS472: Brazil — Certain Measures Concerning Taxation and Charges [online]. Genève: *World Trade Organization*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds472_e.htm
- (10) GDP per capita, PPP (current international \$) [online]. *The World Bank*, 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>
- (11) Inflation (CPI) [online]. *OECD*, 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z:
<https://data.oecd.org/price/inflation-cpi.htm>

- (12) Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística [online]. 2015 [cit. 2015-10-04]. Dostupné z: www.ibge.gov.br
- (13) Kurz brazilského realu [online]. *peníze.cz*, 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/kurzy-men/6504-brazilsky-real>
- (14) Linet: Profil společnosti [online]. Želevčice, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://www.linet.com/cs/o-nas/profil-spolecnosti>
- (15) Market Acces databese - Trade Barriers - Brasil: Law 11.727: Change from ad-valorem to specific duties [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=085152&version=14
- (16) Market Acces databese - Trade Barriers - Brasil: Increase of tariff rates [online]. Brussels: *European Comission*, 2010 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=085175&version=8
- (17) Market Acces databese - Trade Barriers - Brasil: Indirect taxation issues [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=145478&version=2
- (18) Market Acces databese - Trade Barriers - Brasil: Taxation related problems [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=095270&version=9
- (19) Market Acces databese - Trade Barriers - Brasil: Nitrocellulose [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb//barriers_details.htm?barrier_id=135442&version=5
- (20) Market Acces databese - Trade Barriers - Brasil: Government Procurement [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb//barriers_details.htm?barrier_id=970031&version=6

- (21) Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Partial alignment of BSE rules for the import of bovines and their products [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:
http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=115401&version=7
- (22) Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Plants and plant products subject to PRAs [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:
http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=145477&version=7
- (23) Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Verifications, labelling, pre-listing, regionalisation [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17].
Dostupné z:
http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=095219&version=22
- (24) Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Closed sectors [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:
http://madb.europa.eu/madb//barriers_details.htm?barrier_id=000006&version=13
- (25) Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Intellectual Property rights related problems [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:
http://madb.europa.eu/madb//barriers_details.htm?barrier_id=075074&version=25
- (26) Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Export taxes on hides and skins [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:
http://madb.europa.eu/madb//barriers_details.htm?barrier_id=970033&version=11
- (27) Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Restrictions in the insurance sector: opening reinsurance to competition [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:
http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=095268&version=8
- (28) Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Restrictions in the Telecommunication sector [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:
http://madb.europa.eu/madb/barriers_details.htm?barrier_id=095269&version=6

- (29) Market Acces database - Trade Barriers - Brasil: Restrictions on Maritime transport services [online]. Brussels: *European Comission*, 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://madb.europa.eu/madb//barriers_details.htm?barrier_id=970151&version=14
- (30) Mmcité: mmcité+ [online]. Bílovice, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://www.mmcite.com/mmcite-1>
- (31) Palace Plus: Bižuterie [online]. Jablonec nad Nisou, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://palaceplus.cz/bizuterie>
- (32) PragoTec: Sobre Nós [online]. Recife, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: http://www.pragotec.com.br/?area=dXNlYXJpby9wYWdpbmEvcGFnaW5hLnBocA=&id_pagina_pai=&id_pagina=7&id_posicao=2&id_pagina_guia=7
- (33) SEKO: SEKO GROUP [online]. Louny, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <https://www.sekogroup.com/seko-group/>
- (34) Sellier & Bellot: Profil společnosti [online]. Vlašim, 2015 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <http://www.sellier-bellot.cz/firma/profil-spolecnosti/>
- (35) S prezidentem Václavem Klausem v Peru a Brazílii [online]. Praha: *Hospodářská komora České republiky*, 2009 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://www.komora.cz/aktualni-zpravodajstvi/aktuality-1/s-prezidentem-vaclavem-klausem-v-peru-a-brazilii.aspx>
- (36) Taurus Armas: Institucional [online]. São Leopoldo, 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <http://www.taurusarmas.com.br/pt/institucional>
- (37) TESCAN ORSAY HOLDING: Historie [online]. Brno, 2016 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.tescan.com/cz/historie>
- (38) ZKL: Historie koncernu ZKL [online]. Brno, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://www.zkl.cz/cs/o-nas/historie-koncernu-zkl>

- (39) 1. zasedání Česko-brazilské smíšené komise [online]. Praha: *Ministerstvo zahraničních věcí ČR*, 2010 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/brasil/cz/obchodni_a_ekonomicke_informace/x1_zasedani_cesko_brazilske_smisene.html

Ostatní zdroje:

- (1) Výstava České stopy v Brazílii, Pražský hrad, 2010, dnes Muzeum vystěhovalců do Brazílie, Náhlov

Seznam grafů

Graf č. 1: Vývoj HDP/obyvatele v ČR a Brazílii v PPP (v USD).....	11
Graf č. 2: Vývoj zahraničního obchodu mezi ČSR a Brazílií v letech 1918 – 1948 (v tis. Kčs).....	18
Graf č. 3: Vývoj zahraničního obchodu mezi ČSR (ČSSR) a Brazílií v letech 1949 – 1989 (v tis. Kčs).....	25
Graf č. 4: Vývoj zahraničního obchodu mezi ČSFR a Brazílií v letech 1989 – 1992 (v tis. Kčs).....	26
Graf č. 5: Vývoj zahraničního obchodu mezi ČR a Brazílií v letech 1993 – 2015 (v tis. Kč).....	29
Graf č. 6: Vývoj inflace v Brazílii v letech 2006 – 2016 (v %).....	43

Seznam příloh

Grafy

Graf č. 1: Vývoj kurzu brazilského realu v letech 2008 – 2016 (CZK/BRL).....60

Tabulky

Tabulka č. 1: Obchodní bilance mezi ČSR a Brazílií v letech 1918 – 1948 (v tis. Kčs).....61

Tabulka č. 2: Obchodní bilance mezi ČSR (ČSSR) a Brazílií v letech 1949 – 1989 (v tis. Kč).....62

Tabulka č. 3: Obchodní bilance mezi ČSFR a Brazílií v letech 1990 – 1992 (v tis. Kčs).....63

Tabulka č. 4: Obchodní bilance mezi ČR a Brazílií v letech 1993 – 2015 (v tis. Kč).....64

Příloha

Grafy

Graf č. 1: Vývoj kurzu brazilského realu v letech 2008 – 2016 (CZK/BRL)

Zdroj: peníze.cz¹⁰⁶

¹⁰⁶ Kurz brazilského realu [online]. *peníze.cz*, 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/kurzy-men/6504-brazilsky-real>

Tabulky

Tabulka č. 1: Obchodní bilance mezi ČSR a Brazílií v letech 1918 – 1948 (v tis. Kčs)

Rok	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925
Vývoz	x	x	30 083	38 559	25 916	20 577	24 782	33 213
Dovoz	x	854	198 785	246 024	138 745	16 898	16 712	18 429
Obrat	x	x	228 868	284 583	164 661	37 475	41 494	51 642
Saldo	x	x	-168 702	-207 465	-112 829	3 679	8 070	14 784
Rok	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Vývoz	47 319	51 591	85 985	91 156	49 115	50 713	32 274	37 552
Dovoz	18 040	48 694	117 658	109 340	60 018	53 789	50 427	48 823
Obrat	65 359	100 285	203 643	200 496	109 133	104 502	82 701	86 375
Saldo	29 279	2 897	-31 673	-18 184	-10 903	-3 076	-18 153	-11 271
Rok	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
Vývoz	50 447	48 823	48 280	85 313	85 570	x	x	x
Dovoz	76 221	60 447	81 372	172 908	76 377	x	x	x
Obrat	126 668	109 270	129 652	258 221	161 947	x	x	x
Saldo	-25 774	-11 624	-33 092	-87 595	9 193	x	x	x
Rok	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	
Vývoz	x	x	x	x	53 862	38 949	64 951	
Dovoz	x	x	x	x	15 521	116 336	80 470	
Obrat	x	x	x	x	69 383	155 285	145 421	
Saldo	x	x	x	x	38 341	-77 387	-15 519	

Zdroj: vlastní zpracování autora na základě dat ze studie *El Intercambio Comercial entre Checoslovaquia y la Argentina y el Brasil en el Periodo de Entreguerras*¹⁰⁷ a Ministerstva průmyslu a obchodu ČR¹⁰⁸

¹⁰⁷ ŠOUŠA, Jiří a Jiří NOVOTNÝ. *El Intercambio Comercial entre Checoslovaquia y la Argentina y el Brasil en el Periodo de Entreguerras*. Praha: Ibero-Americana Pragensia, 1997.

¹⁰⁸ Obchodní bilance s Brazílií. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2016.

Tabulka č. 2: Obchodní bilance mezi ČSR (ČSSR) a Brazílií v letech 1949 – 1989 (v tis. Kč)¹⁰⁹

Rok	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955
Vývoz	73 193	61 877	51 642	30 514	50 278	90 652	162 207
Dovoz	35 437	55 828	97 388	40 718	55 943	91 350	155 480
Obrat	108 630	117 705	149 030	71 232	106 221	182 002	317 687
Saldo	37 756	6 049	-45 746	-10 204	-5 665	-698	6 727
Rok	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Vývoz	168 606	115 605	126 061	154 709	157 629	129 418	132 305
Dovoz	143 510	116 384	114 011	140 305	122 434	157 827	85 231
Obrat	312 116	231 989	240 072	295 014	280 063	287 245	217 536
Saldo	25 096	-779	12 050	14 404	35 195	-28 409	47 074
Rok	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Vývoz	86 407	97 380	62 975	104 534	99 253	66 324	55 028
Dovoz	94 476	92 665	98 759	93 076	73 165	64 236	82 287
Obrat	180 883	190 045	161 734	197 610	172 418	130 560	137 315
Saldo	-8 069	4 715	-35 784	11 458	26 088	2 088	-27 259
Rok	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Vývoz	60 837	83 696	144 111	97 951	147 219	180 129	140 775
Dovoz	106 390	89 478	139 682	264 907	184 234	345 629	585 809
Obrat	167 227	173 174	283 793	362 858	331 453	525 758	726 584
Saldo	-45 553	-5 782	4 429	-166 956	-37 015	-165 500	-445 034
Rok	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Vývoz	258 361	197 737	96 387	124 737	148 494	114 554	103 092
Dovoz	711 441	709 357	751 847	880 526	1 199 553	738 187	676 348
Obrat	969 802	907 094	848 234	1 005 263	1 348 047	852 741	779 440
Saldo	-453 080	-511 620	-655 460	-755 789	-1 051 059	-623 633	-573 256
Rok	1984	1985	1986	1987	1988	1989	
Vývoz	76 152	177 661	554 847	274 910	397 783	432 427	
Dovoz	483 860	447 667	548 678	852 166	1 115 475	1 676 543	
Obrat	560 012	625 328	1 103 525	1 127 076	1 513 258	2 108 970	
Saldo	-407 708	-270 006	6 169	-577 256	-717 692	-1 244 116	

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR¹¹⁰

¹⁰⁹ Hodnoty vývozu a dovozu se mohou v letech 1968 – 1981 lišit dle vybrané metodiky. Práce pracuje s přepočtenými hodnotami na základě metodiky používané v 80. letech 20. století.

¹¹⁰ Obchodní bilance s Brazílií. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2016.

Tabulka č. 3: Obchodní bilance mezi ČSFR a Brazílií v letech 1990 – 1992 (v tis. Kčs)

Rok	1990	1991	1992
Vývoz	473 796	365 889	271 919
Dovoz	2 006 722	2 280 042	1 223 363
Obrat	2 480 518	2 645 931	1 495 282
Saldo	-1 532 926	-1 914 153	-951 444

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR¹¹¹

Tabulka č. 4: Obchodní bilance mezi ČR a Brazílií v letech 1993 – 2015 (v tis. Kč)

Rok	1993	1994	1995	1996	1997
Vývoz	444 825	715 028	1 121 696	1 026 543	1 026 060
Dovoz	971 534	1 616 333	2 387 753	3 034 080	3 194 678
Obrat	1 416 359	2 331 361	3 509 449	4 060 623	4 220 738
Saldo	-526 709	-901 305	-1 266 057	-2 007 537	-2 168 618
Rok	1998	1999	2000	2001	2002
Vývoz	1 216 072	1 059 107	1 819 301	1 484 800	1 501 300
Dovoz	3 087 241	2 783 705	4 099 075	4 045 214	3 031 901
Obrat	4 303 313	3 842 812	5 918 376	5 530 014	4 533 201
Saldo	-1 871 169	-1 724 598	-2 279 774	-2 560 414	-1 530 601
Rok	2003	2004	2005	2006	2007
Vývoz	1 469 094	2 428 466	4 402 426	4 192 299	4 583 399
Dovoz	3 681 484	4 887 853	4 694 857	4 259 693	5 968 133
Obrat	5 150 578	7 316 319	9 097 283	8 451 992	10 551 532
Saldo	-2 212 390	-2 459 387	-292 431	-67 394	-1 384 734
Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Vývoz	5 358 967	5 177 583	7 425 057	7 756 215	8 025 009
Dovoz	6 451 769	5 190 574	4 877 849	6 239 238	6 962 425
Obrat	11 810 736	10 368 157	12 302 906	13 995 453	14 987 434
Saldo	-1 092 802	-12 991	2 547 208	1 516 977	1 062 584
Rok	2013	2014	2015		
Vývoz	8 347 942	8 020 209	6 540 844		
Dovoz	5 506 268	6 407 816	6 673 610		
Obrat	13 854 210	14 428 025	13 214 454		
Saldo	2 841 674	1 612 393	-132 766		

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR¹¹²

¹¹¹ Obchodní bilance s Brazílií. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2016.

¹¹² Tamtéž.